

Situació Catalunya

Abril 2001

- Conjuntura econòmica: s'esgoten els xocs positius.
- L'adaptació de les empreses catalanes a l'euro el 2000.
- L'economia de Barcelona: cap a un nou model de desenvolupament.

Editorial

Durant l'últim any, l'economia catalana s'ha desaccelerat de forma continuada, afectada per l'esgotament dels xocs transitoris, tant de demanda com d'oferta, que havien facilitat la fase expansiva dels últims anys. L'evolució de l'euro i l'excursionat creixement de les economies europees han possibilitat que, en conjunt, el creixement en l'any 2000 fos inferior en només tres dècimes al de 1999, però els canvis en l'escenari mundial, cap a un menor creixement, comencen a notar-se sobre l'economia catalana.

En aquest context, prenen especial rellevància els canvis estructurals per a mantenir la competitivitat. Les restriccions al mercat de treball i la manca de competència als mercats de béns i serveis condueixen a mantenir el diferencial d'inflació de l'economia catalana amb les europees, dificultant la contenció salarial i augmentant els costos de les empreses.

En aquest número, s'analitza la conjuntura econòmica catalana, posant èmfasi en les receptes necessàries per a millorar el potencial de creixement, les necessitats d'immigració i les previsions de creixement econòmic per a 2001. També es presenta un indicador sintètic sobre l'evolució de l'economia catalana i els resultats del quart trimestre de l'enquesta sobre l'activitat econòmica catalana, realitzada per BBVA.

Raúl Ramos i Montse Domingo analitzen l'avenç en l'adaptació de les empreses catalanes a l'euro, un dels reptes a curt termini de l'economia catalana, a partir de la segona enquesta realitzada pel Departament d'Economia i Finances, i el CIDEM, de la Generalitat de Catalunya, i el Grup d'Anàlisi Quantitativa Regional del Departament d'Econometria, Estadística i Economia Espanyola de la Universitat de Barcelona.

Finalment, Joan Trullén presenta els canvis en el model de desenvolupament de Barcelona i la seva àrea metropolitana, remarcant els avenços en activitats centrades en el coneixement i posant de manifest els canvis necessaris per a continuar la progressió que permetin a Barcelona mantenir-se com a metròpoli de referència a nivell europeu.

Sumari

Entorn internacional: menor creixement	5
Economia catalana: esgotats els xocs positius, comença la desacceleració	9
Indicador sintètic de l'activitat econòmica a Catalunya	14
Immigració a Catalunya: una necessitat bàsica	15
Enquesta sobre l'Activitat Econòmica de Catalunya: resultats del quart trimestre de 2000	16
L'adaptació de les empreses catalanes a l'euro el 2000	19
L'economia de Barcelona: cap a un nou model de desenvolupament	26

Equip de redacció

Director: Miguel Sebastián

Coordinadors: Artur Saurí del Río
Pep Ruiz Aguirre

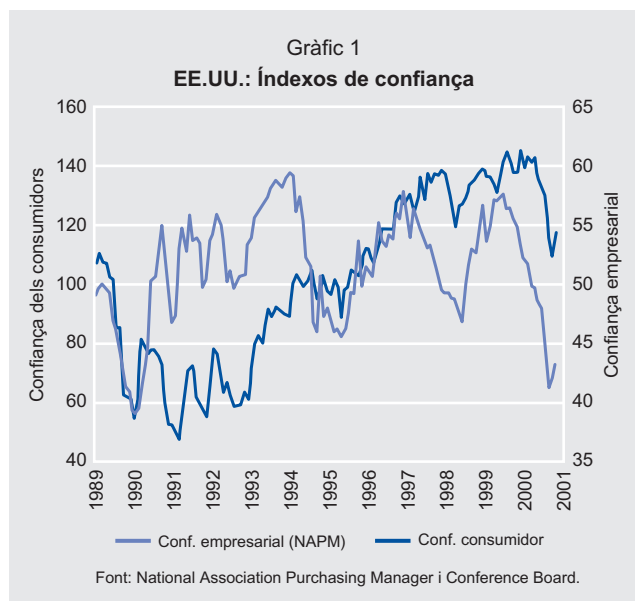
Entorn internacional

Menor creixement econòmic

El 2000 ha estat un any de creixement excepcional a nivell mundial. El creixement assolit, un 4,7%, representa la xifra més elevada dels últims anys, i ha estat caracteritzada per una menor divergència entre les diferents àrees econòmiques. Amb l'excepció de Japó, que es manté en la situació d'estancament que ha distingit la seva economia en l'última dècada, tant els països en transició com els països en vies de desenvolupament i els països desenvolupats han experimentat fortes taxes de creixement, el que ha facilitat una acceleració rècord del comerç mundial, del 10%. La continuada disminució dels preus de les matèries primeres, amb l'excepció del petroli, a més a més, ha facilitat que la inflació fos relativament baixa a les àrees desenvolupades, i que s'hagi continuat reduint als països en vies de desenvolupament, inclosa Llatinoamèrica.

L'any 2001 es caracteritzarà pel menor ritme de creixement, sobretot als països desenvolupats. Aquest alentiment ve marcat per una forta desacceleració de l'economia dels Estats Units, que després del cicle de creixement més extens que es recorda, s'ha vist sotmesa a un xoc negatiu de demanda. El fort endeutament de les famílies i la caiguda de la riquesa financera han conduït a un canvi dràstic de les expectatives tant de les empreses com dels consumidors i ha implicat una disminució del consum i la inversió. La confiança empresarial disminuí en el mes de gener de 2001 fins a nivells no coneguts des de principis de 1991, i la caiguda en la confiança del consumidor dels sis mesos anteriors a gener fou la més important des de 1990. Després de la reacció de la FED, que ha rebaixat els tipus d'interès en 200 punts bàsics des de gener, sembla que els indicadors de confiança han tocat fons, el que podria significar l'inici de l'escenari que avui per avui es considera com a més probable per a l'economia nord-americana: una recuperació ràpida fins a nivells propers al seu creixement potencial. El fet que la productivitat continuï augmentant a ritmes superiors als dels seus competidors, i la rebaixa fiscal prevista en els impostos federals, són arguments que faciliten aquesta percepció.

Japó, per la seva banda, continua patint els efectes de la manca de reformes estructurals, sobretot en el sistema financer, i dels successius plans d'augment de la despesa pública, que no han tingut l'efecte de recuperació que s'esperava. Com a resultat, han conduït a un augment de l'endeutament del sector públic fins a prop

del 120% del PIB, el que dificulta la posada en marxa de nous plans d'inversió pública i d'ajudes a les empreses. D'aquesta manera, l'última disminució de tipus d'interès i el canvi de la política monetària, que ara es planteja com a objectiu el control quantitatiu de la massa monetària i que a la pràctica equival a una política de "tipus d'interès zero", no serà suficient per a sortir de l'estancament en què es troba l'economia japonesa en els últims deu anys. La resposta no ha de venir per impulsos a la demanda, sinó per la via de les reformes estructurals i la desregulació dels mercats d'aquesta economia.

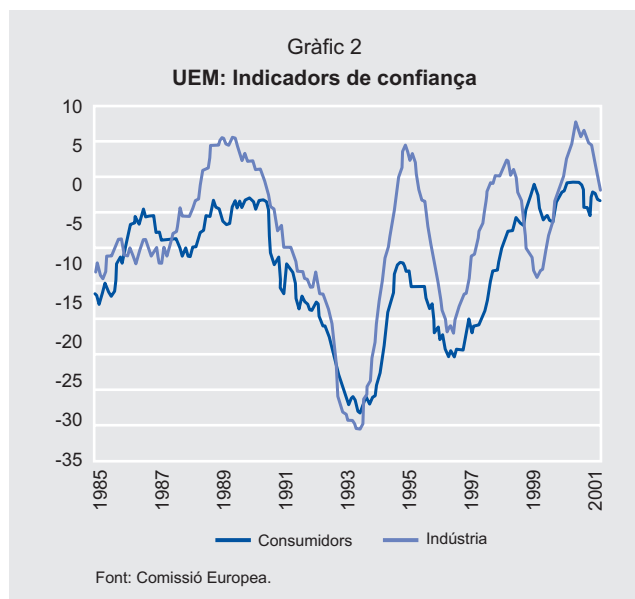
Europa, després de créixer durant l'any 2000 a un ritme del 3,4%, el més elevat des de 1990, tornarà suaument cap al seu ritme de creixement potencial. Amb creixements de la productivitat molt inferiors als de l'economia nord-americana, Europa no es troba exposada a un xoc de demanda negatiu amb desacceleracions que la porten a créixer per sota del seu potencial. De fet, la confiança dels consumidors es manté, encara, en màxims. És la pròpia situació interna, amb uns mercats molt més rígids i una població que no creix i envellida, la que porta a un menor creixement potencial respecte dels Estats Units, un cop s'esgoten els impulsos de demanda derivats de les reduccions de tipus d'interès, de la depreciació de l'euro i les rebaixes d'impostos en anys anteriors, en un context en el que l'augment de preus de les primeres matèries penalitza l'economia europea. Així doncs, una resposta expansiva des del punt de vista monetari i fiscal, mitjançant rebaixes en el tipus d'interès del BCE i disminucions d'impostos, en un moment en què els comptes públics europeus encara no han assolit l'equilibri pressupostari, no semblen la

recepta més adient, ja que no permetran augmentar el creixement potencial i no fan front als problemes estructurals bàsics de les economies europees. El retràs en el procés de liberalització de mercats acordat a la cimera d'Estocolm del mes de març constitueix, des d'aquesta perspectiva, un motiu de preocupació.

La desacceleració de la demanda i el manteniment dels preus energètics, però, facilitaran la disminució de la inflació, que pot acabar l'any per sota de l'objectiu fixat pel BCE del 2,0%. Les reduccions de producció per part de l'OPEP, desapareguda de l'escena internacional en els últims cinc anys, conduiran a un manteniment dels preus del petroli a l'entorn dels 26\$, tres dòlars per sota de la mitjana de l'any anterior, però encara en preus elevats en termes històrics.

Les perspectives de recuperació de l'economia d'Estat Units, que podria mostrar altra vegada un diferencial de creixement positiu respecte a Europa abans d'un any si es confirma l'escenari més probable, de ràpida recuperació, condicionen la perspectiva dels tipus d'interès i de canvi. Així, el recorregut a la baixa de tipus d'interès de la FED es reduiria a 25 pb. addicionals, ara que els indicadors de confiança comencen a donar senyals d'haver tocat fons, per a incrementar lleugerament els tipus durant el primer semestre de 2002. Si aquest és el cas, difícilment es pot pensar en una apreciació de l'euro, que es mantindria en el proper any a l'entorn de 0,90 dòlars.

L'entorn internacional ofereix, en conjunt, perspectives de suau desacceleració en el ritme de creixement econòmic dels països desenvolupats, cosa que sens dubte

afectarà l'activitat exterior de l'economia espanyola. En canvi, el context de tipus d'interès més baixos a l'OCDE, que compensa per via financera l'impacte negatiu per via comercial de la desacceleració de les economies industrialitzades, i els factors domèstics permetran que els països en vies de desenvolupament i en transició creixin a un ritme superior al de l'OCDE.

Forta desacceleració de la inversió en l'economia espanyola

L'evolució de l'economia espanyola en els últims trimestres ha estat marcada per l'esgotament dels factors

Quadre 1
Previsions de creixement econòmic
Taxes interanuals

	1999	2000	2001	2002
OCDE (*)	3,4	4,2	2,2	2,9
EE.UU.	4,2	5,0	1,8	3,5
UEM	2,5	3,4	2,5	2,2
Regne Unit	2,3	3,0	2,3	2,2
Japó	0,8	1,7	0,6	1,3
Països en vies de desenv.	3,4	5,2	4,9	5,5
Llatinoamèrica	0,0	4,3	3,7	4,2
Països en transició	2,4	4,8	4,1	3,9
Món	3,4	4,7	3,3	4,0

* Inclou Mèxic
Font: BBVA.

Quadre 2
Previsions d'inflació

	1999	2000	2001	2002
OCDE (*)	1,4	2,2	2,1	1,8
EE.UU.	2,2	3,4	2,8	2,4
UEM	1,1	2,3	2,1	1,7
Regne Unit	2,3	2,1	2,2	2,4
Japó	-0,3	-0,7	-0,4	-0,2
Països en vies de desenv.	6,9	6,3	5,1	4,7
Llatinoamèrica	9,3	7,7	6,2	5,4
Països en transició	41,8	18,3	12,4	11,2
Món	5,5	4,6	3,8	3,4

* Inclou Mèxic
Font: BBVA.

Quadre 3
Previsions de tipus d'interès oficials

	jun-01	sep-01	des-01	mar-02	jun-02
EE.UU.	4,50	4,50	4,50	4,75	4,75
UEM	4,25	4,25	4,25	4,25	4,25
RU	5,50	5,50	5,50	5,50	5,50
Japó (diari)	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03

Previsions de tipus d'interès a 10 anys

	jun-01	sep-01	des-01	mar-02	jun-02
EE.UU.	5,00	5,20	5,30	5,40	5,50
Alemanya	4,70	4,60	4,60	4,60	4,60
RU	4,80	4,70	4,70	4,70	4,70
Japó	1,20	1,25	1,30	1,35	1,40

Previsions de tipus de canvi

	jun-01	sep-01	des-01	mar-02	jun-02
Dòlar-euro	0,92	0,90	0,90	0,90	0,88
Lliura-euro	0,64	0,65	0,65	0,65	0,65
Ien-dòlar	125	122	122	120	120

Font: BBVA.

de demanda que varen impulsar el creixement durant els anys anteriors, en un cicle més suau que el de la segona meitat dels anys vuitanta, però amb una durada semblant. D'una banda, durant l'any 2000 no s'ha produït un increment de la riquesa financera i s'ha esgotat l'efecte positiu sobre el consum derivat de la rebaixa en l'impost de l'IRPF de l'any 1999, el que ha fet que el creixement de la renda disponible de les famílies hagi estat menor. D'altra banda, tot i haver finalitzat ja el cicle de tipus a l'alça a Europa, l'impacte dels augments de 2000 continuarà dificultant l'augment de l'endeutament de les famílies, ja en nivells molt elevats. Com a resultat, durant l'any 2000 s'ha reduït el diferencial de creixement amb la UEM fins a 0,7 p.p..

Des del punt de vista de l'oferta, l'economia espanyola continua amb creixements de la productivitat inferiors als de la Unió Europea i, sobretot, als dels Estats Units. No obstant, aquest diferencial negatiu no s'està reflexant en l'evolució dels salaris, el que pot dificultar l'ajust dels costos empresarials en moments de reducció de marges per la debilitat de la demanda, i posar en perill la competitivitat.

Quadre 4
Economia espanyola

Dades Cicle-tendència	2000				2001				Creixement anual		
	1tr00	2tr00	3tr00	4tr00	1tr01	2tr01	3tr01	4tr01	1999	2000	2001
Taxes interanuals											
Despesa en consum final de les llars (1)	5,0	4,5	3,7	2,8	2,7	2,8	3,0	3,1	4,7	4,0	2,9
Despesa en consum final de les AA.PP.	2,4	2,5	2,8	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,6	2,9
Formació bruta de capital fix	7,3	6,6	5,3	4,4	3,1	2,4	2,1	1,6	8,9	5,9	2,3
Béns d'equipament	8,3	6,6	4,0	2,5	1,5	1,0	0,5	-1,0	8,7	5,3	0,5
Construcció	6,5	6,6	6,4	6,0	4,5	3,7	3,6	3,9	9,0	6,4	3,9
Variació d'existències (*)	-0,1	-0,2	-0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	-0,1	0,0
Demanda nacional	5,1	4,5	3,8	3,3	2,8	2,7	2,8	2,7	5,5	4,1	2,7
Exportacions	10,6	11,0	11,0	10,4	9,6	8,6	8,0	7,0	6,6	10,8	8,3
Importacions	12,9	11,4	9,5	8,2	7,6	7,2	8,3	7,7	11,9	10,4	7,7
Saldo exterior net (*)	-0,8	-0,3	0,2	0,5	0,4	0,3	-0,2	-0,3	-1,5	-0,1	0,0
Producte Interior Brut a p.m.	4,2	4,2	4,1	3,8	3,3	3,1	2,6	2,4	4,0	4,1	2,8
Agricultura i Pesca.	-0,3	1,3	2,4	2,5	1,5	-0,3	-1,9	-2,4	-3,1	1,5	-0,8
Indústria (2).	4,8	5,3	5,3	4,9	4,3	3,8	3,6	3,6	3,0	5,1	3,8
Construcció.	6,4	6,6	6,3	6,0	4,8	3,9	3,1	1,7	8,7	6,3	3,4
Serveis.	3,8	3,7	3,6	3,5	3,3	2,7	2,4	2,1	4,0	3,6	2,6
Serveis de mercat.	4,2	4,0	3,9	3,8	3,6	2,9	2,6	2,3	4,5	4,0	2,9
Serveis de no mercat.	2,3	2,5	2,6	2,6	2,2	1,8	1,6	1,4	2,0	2,5	1,8
Impostos nets sobre productes.	6,2	4,7	2,8	1,6	1,7	2,1	3,0	3,4	7,1	3,8	2,5

(*) Aportació al creixement del PIB; (1) Inclou les ISFLSH

(2) Energia i branques industrials

Font: IDESCAT i BBVA.

De cara a 2001, es repetirà la situació, agreujada per l'evolució del mercat de treball, on es continuarà creant ocupació, però a un ritme menor. En aquest context, la precaució de les famílies i empreses conduirà a un increment de l'estalvi –actualment en mínims històrics–, i disminuirà el consum de les llars. No obstant, la possibilitat de recuperar la pèrdua de renda de les famílies derivada de l'augment dels preus energètics mitjançant un increment de salaris, com parcialment s'està produint des del quart trimestre de 2000 si es consideren els augments pactats en els convenis col·lectius, pot conduir a incrementar les tensions inflacionistes, quan el diferencial d'inflació d'Espanya amb la UEM es manté encara per sobre d'un punt percentual.

Pel que fa al sector exterior, l'estabilitat en el tipus de canvi de l'euro permetrà que el diferencial d'inflació amb l'àrea de la UEM (que es mantindrà a l'entorn d'1,5 punts també durant l'any 2001) no es tradueixi encara en una pèrdua de competitivitat de l'economia.

En conjunt, per tant, l'economia espanyola experimentarà durant 2001 un creixement més equilibrat que en anys anteriors. Pràcticament s'eliminarà l'excés de demanda, el que reduirà lleugerament les tensions sobre els preus interns i contribuirà a reduir el dèficit exterior.

Economia catalana

Esgotats els xocs positius, ha començat la desacceleració

El punt màxim de creixement dels últims tres anys s'assolí en el primer trimestre de 2000, amb un 4,6%. Des d'aleshores, l'economia catalana ha experimentat una contínua desacceleració, reduint el seu ritme de creixement fins a un 3,1% en l'últim trimestre. L'alt dinamisme del primer trimestre permeté que en el conjunt de l'any l'activitat econòmica mostrés un ritme inferior en només tres dècimes al de 1999, però quan es compara el quart trimestre de 2000 amb el de l'any anterior, s'observa que la desacceleració fou d'1,5 punts.

L'economia catalana, per tant, ha experimentat abans que la resta de l'economia espanyola l'esgotament dels xocs positius de demanda d'anys anteriors: han finalitzat l'època d'eufòria empresarial com a conseqüència de l'entrada a la Unió Econòmica i Monetària i l'impacte de la reforma de l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques, i han coincidit amb una lleugera recuperació dels tipus d'interès i la fi de la moderació salarial en un mercat de treball que mostra desajustos entre oferta i demanda. Tots aquests factors han contribuït a que l'activitat hagi perdut dinamisme en la indústria, la construcció i els serveis.

El comportament del sector exterior, que ha passat de restar 1,1 punts al creixement a aportar-ne 0,8, s'ha convertit en el protagonista del creixement aquest any, recolzat en un creixement rècord del comerç mundial amb efectes màxims en l'activitat econòmica de les economies europees, però amb una depreciació per l'existència d'un diferencial de creixement negatiu amb Estats Units. Les exportacions a l'estranger s'han accelerat des del 5,1% de 1999 fins al 13,3%, mostrant una clara tendència ascendent al llarg de l'any. Les importacions, per la seva banda, i després d'assolir un màxim en el primer trimestre, han experimentat una desacceleració al llarg de l'any coherent amb l'alentiment de l'activitat econòmica, però encara es mantenen en ritmes de dos dígits, el que ha permès que en termes anuals, hagin experimentat un creixement superior al de 1999. La millora del sector exterior, per tant, es deriva en la seva totalitat del comerç amb l'estranger, mentre que el saldo amb la resta d'Espanya ha mantingut la seva aportació.

De cara a 2001, però, el menor creixement mundial i de la Unió Europea, el fet que l'euro no continuarà depreciant-se i el manteniment dels preus de l'energia en valors ele-

vats desacceleraran les exportacions i mantindran la inversió en nivells baixos. El consum, per la seva banda, es veurà afectat pel menor creixement de l'ocupació.

Oferta: empitjoren les perspectives en construcció i serveis

Des del punt de vista de l'oferta, l'any 2000 presenta diferències importants amb el comportament sectorial ocorregut durant l'any 1999. En l'agricultura, l'any 2000 fou bo en les collites de fruita, fruita seca, vinya i oliva, després de tres anys en que la sequera havia conduït a creixements molt lleus. També fou un any rellevant per a la ramaderia. En aquest cas, però, la "malaltia de les vaques boges" -iniciada a Anglaterra però estesa ja pràcticament per tota Europa- generà un canvi en les pautes de consum de carn, que permeté augmentar la demanda de porcí. D'aquesta manera, el 2000 s'ha caracteritzat per la parcial recuperació de les rendes agrícoles, després de tres anys de contínues pèrdues derivades de les menors collites i de les caigudes de preus. De cara a 2001, en canvi, el manteniment de la EEB i l'extensió de la febre aftosa, que pot afectar també al porcí, està dificultant el creixement de la ramaderia, en tant que les collites, que per ara es presenten amb bones perspectives, permetran un manteniment de la producció del sector.

En el últims dos anys, la indústria catalana ha mostrat clarament la seva sensibilitat al comportament del sector exterior. Després de la crisi russa de 1998, l'impacte de la crisi asiàtica i la posterior a Brasil (gener de 1999) varen causar un fre en les exportacions que mantingué l'activitat d'aquest sector creixent per sota del 4% en tres trimestres, tot i que la demanda interna augmentava a ritmes superiors al 5%. Al llarg de 2000, en canvi, l'acceleració de les exportacions ha permès que l'activitat industrial s'hagi desaccelerat suaument, compensant la disminució de les vendes interiors i permetent el creixement en el conjunt de l'any hagi estat superior en un punt al de 1999. D'aquesta manera, la important acceleració del comerç mundial ha permès que la pèrdua de competitivitat pel diferencial d'inflació amb les economies de la Unió Econòmica i Monetària no s'hagi reflectat en els ritmes d'activitat. Per sectors, l'Enquesta sobre l'Activitat Econòmica catalana realitzada per BBVA referent al quart trimestre de 2000, indica que l'impacte major s'està produint en el tèxtil, la metal·lúrgia, la fusta, el paper i les arts gràfiques, mentre que la química i la pell i calçat mostren un manteniment en el ritme d'activitat, i només en la indústria alimentària s'obté una resposta de tendència a l'acceleració.

Quadre 5
Oferta: creixement en taxes interanuals

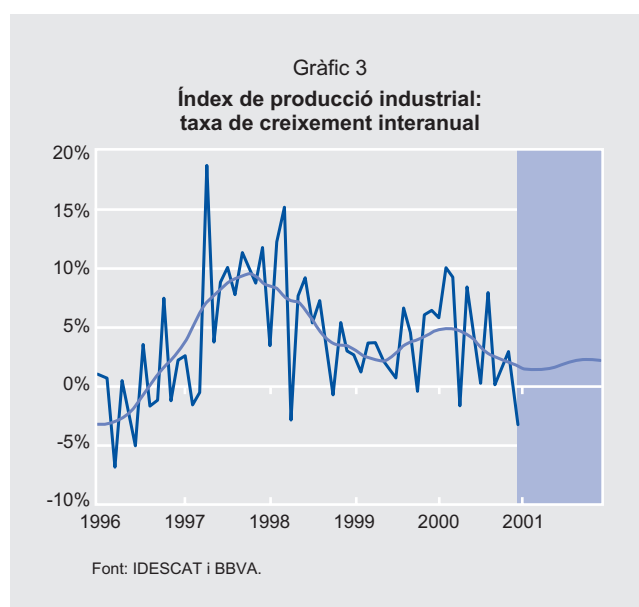
	1999				2000				Dades anuals		
	1er T	2on T	3er T	4rt T	1er T	2on T	3er T	4rt T	1999	2000	2001(e)
Agricultura	-6,2	-5,6	-3,0	0,4	5,2	6,7	6,9	6,3	-3,6	6,3	0,6
Indústria	3,4	3,2	3,9	4,9	5,5	4,9	4,6	4,1	3,8	4,8	3,3
Construcció	13,5	12,0	8,7	5,6	4,8	3,7	2,8	2,5	9,8	3,4	4,1
Serveis	3,3	3,5	3,6	3,6	3,7	3,6	3,3	3,0	3,5	3,4	2,6
Impostos nets s/ productes	6,8	6,9	7,2	7,4	6,4	4,6	2,2	0,9	7,1	3,5	1,4
PIB	4,1	4,1	4,2	4,4	4,6	4,1	3,6	3,1	4,2	3,9	2,7

(e) Estimació

Font: IDESCAT i BBVA.

Tanmateix, de cara a 2001 s'estan presentant una sèrie de dificultats que conduiran a un menor creixement: i) el manteniment del tipus de canvi de l'euro, que trençarà la seva línia de depreciació dels últims anys; ii) el manteniment dels tipus d'interès reals i la caiguda de la riquesa financera, que encaranen relativament el finançament de les empreses, iii) les expectatives de menor creixement de les economies del nostre entorn, que desacceleraran les exportacions, i iv) el menor creixement de l'ocupació, que alentirà el consum privat, conduiran a un menor dinamisme de la producció industrial. Aquest empitjorament de les expectatives es detecta ja, clarament, no només en els indicadors de confiança, sinó també en l'evolució de la producció i importacions de béns d'equipament i, sobretot, en la inversió. El manteniment del petroli en preus elevats, que implicarà en mitjana un increment dels costos energètics per a les empreses, i la manca d'oferta laboral en branques especialitzades, que pot dificultar la moderació salarial, contribuiran a alentir el dinamisme industrial.

La construcció, el motor del creixement dels últims anys, s'esgotà progressivament al llarg de 2000, sobretot en la branca de l'edificació residencial. La manca de sòl urbanitzable i l'encariment dels costos de producció que es deriva tant de l'augment de preus de l'energia com de la manca de mà d'obra es van unir a una situació de menor creixement de la demanda pel canvi de les expectatives dels consumidors, tant del mercat domèstic com del d'estrangers en cerca de segona residència. No obstant, el creixement assolit l'any 2000 s'ha de considerar positiu: es produeix després de dos anys de creixements superiors al 9%, el volum d'activitat, amb més de 90 mil habitatges en construcció i 60 mil acabats al llarg de l'any, és encara fort. Les hipoteques sobre finques urbanes han continuat augmentant en nombre, un 3,8% per

sobre de les realitzades l'any 1999, i en valor, s'han incrementat prop del 19%.

De cara a 2001, el relleu en el sector vindrà donat per l'augment de l'obra civil, amb el desenvolupament de part de la xarxa viària interior i l'extensió a Catalunya del tren d'alta velocitat, compensant l'efecte del menor creixement de les economies europees i el menor creixement de la renda disponible de les famílies, que continuaran pressionant a la baixa la demanda residencial. D'aquesta manera, és previsible una lleugera acceleració de la producció d'aquest sector.

La branca dels serveis assolí, en el conjunt de l'any, un creixement del 3,4%, només una dècima per sota de l'aconseguit durant l'any 1999. Però el perfil també ha

canviat, reduint-se el ritme en 7 dècimes des del primer trimestre fins al quart. La caiguda en l'activitat del sector, però, ha precedit la del consum, el que confirma que aquesta s'inicià en la part de serveis a les empreses, mentre que la part de comerç minorista es veié afavorida per la temporada turística en el tercer trimestre.

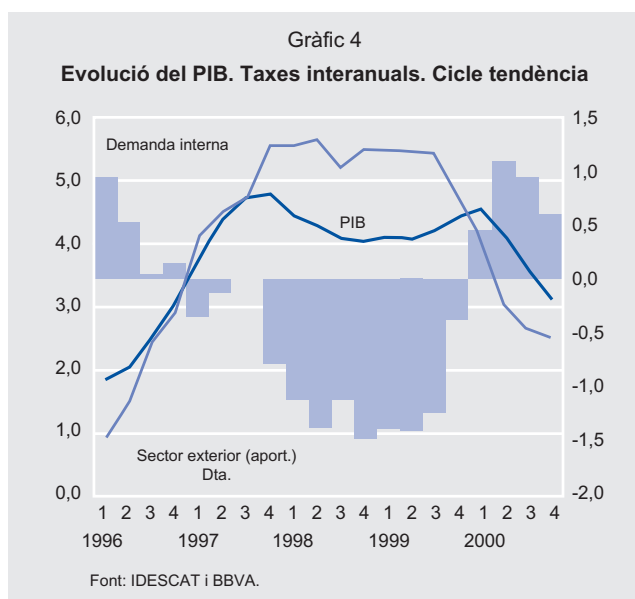
En el quart trimestre, en canvi, la desacceleració s'ha reflexat també en l'activitat comercial, com mostra l'Enquesta sobre l'Activitat Econòmica de BBVA que assenyalava com a motius la menor activitat turística que en anys anteriors i una mala campanya de nadal en el turisme de neu, però també la preocupació pel tancament de petits comerços.

Al llarg de 2001, els serveis continuaran la seva desacceleració. La debilitat de l'activitat industrial afectarà als serveis a les empreses, i les perspectives de menor creixement del mercat de treball afectaran la seva demanda domèstica. El turisme d'estiu, després d'assolir rècords durant dos anys consecutius, no es mostrarà tant dinàmic, afectat també pel menor creixement de les economies europees.

Demanda: es debilita el consum i s'atura la inversió

Al llarg de l'any 2000, la demanda interna ha perdut ja el paper principal com a impulsora de l'activitat econòmica catalana, continuant la desacceleració iniciada el quart trimestre de 1999. Des d'aleshores, s'ha reduït la seva aportació al creixement del PIB en 2,3 punts, fins al 2,5% de l'últim trimestre de 2000, essent la formació bruta en construcció el component més dinàmic al llarg de l'any. El sector exterior, després d'accelerar-se en el segon i tercer trimestre, ha començat a veure's afectat per la desacceleració internacional, reduint la seva aportació positiva a la meitat entre el segon i el quart trimestre de l'any 2000.

Per components de la demanda, el consum continuà al llarg de l'any 2000 la tendència descendent iniciada l'any 1999, a mesura que s'esgotava l'impacte positiu de la reforma de l'IRPF. En l'últim trimestre, addicionalment, la confiança dels consumidors ha experimentat un canvi, reduint el creixement d'aquesta variable fins al 2,7%. En aquest quart trimestre, l'Enquesta sobre l'Activitat Econòmica BBVA assenyalava ja una desacceleració en les vendes, que continuarà al llarg de 2001. El menor creixement de l'ocupació, el manteniment dels tipus d'interès i la necessitat d'augmentar l'estalvi en un moment en que la riquesa financera de les famílies s'ha reduït (encara que l'efecte sigui menor que a països on

els mercats de capitals es troben més desenvolupats) per l'impacte de les crisis bursàtils, fan preveure que el consum privat continuï desaccelerant-se, en tant que el menor creixement dels ingressos públics haurien de conduir a un menor creixement del consum públic.

L'any 2000 s'ha caracteritzat per la important desacceleració de la inversió, tant en el que es refereix a béns d'equipament com a la construcció. La manca de confiança en el manteniment del fort creixement de les economies desenvolupades i el debilitament de demanda interna, conjuntament amb l'augment dels costos de finançament empresarials, es troben en l'arrel d'aquest procés d'afebliment de la inversió, que en el tercer trimestre de 2000 reduí el seu creixement fins al 0,6% interanual. L'empitjorament de les perspectives al llarg dels primers mesos d'aquest any fa preveure que l'estancament de la inversió pugui continuar encara durant alguns trimestres, i podria veure's agreujat si es confirmen alguns indicis de reducció de la inversió estrangera a Catalunya.

La construcció, per la seva banda, ha continuat també el seu procés d'alentiment, derivat de la menor demanda residencial, obstaculitzada pels alts preus de la vivenda i la fi del cicle de reducció del tipus d'interès. Les perspectives per a 2001, afectades pel menor creixement de l'ocupació, mostren un clar alentiment de la inversió en aquesta part de la construcció, que només es veurà parcialment compensada per la ja comentada recuperació de l'obra civil.

El sector exterior s'ha convertit, en els últims trimestres, en el motor de l'economia catalana. Les exportacions a l'estranger s'han accelerat de forma continuada, en un

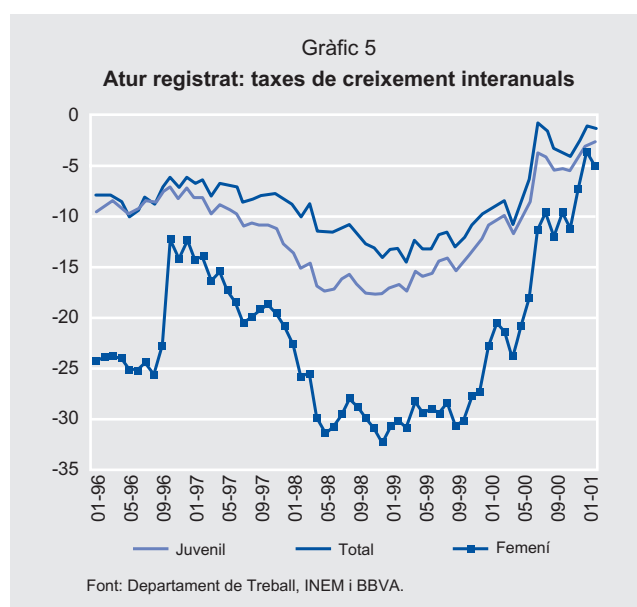
context de fort creixement de les economies europees, evolució rècord del comerç mundial i millora de la competitivitat per la depreciació de l'euro, mentre que la demanda interna a la resta d'Espanya mostrava ja símptomes d'esgotament en l'últim trimestre de l'any. Les importacions, per la seva banda, s'han reduït, tot i mantenir-se encara en xifres de dos dígit, el que ha permès que l'aportació neta al creixement de l'economia fos positiva en 0,8 punts.

Les perspectives per a l'any 2001, però, no semblen tant positives. La reducció del creixement de les economies europees, l'euro que no continuarà el seu procés de depreciació i el comerç mundial que tornarà a nivells més propers al seu promig històric faran que les exportacions augmentin a un ritme menor. L'aportació del sector exterior, però, continuarà essent positiva perquè les importacions es reduiran també, com a conseqüència de la desacceleració de l'activitat domèstica.

En conjunt, per tant, l'economia catalana reduirà el seu ritme de creixement fins al 2,7% en l'any 2001, després d'haver mantingut un fort ritme des de 1997. D'aquesta manera, el creixement econòmic català retorna cap a la seva taxa potencial, un cop esgotats els impulsos de demanda.

Des del punt de vista laboral, l'any 2000 es pot considerar com un any molt positiu. Després de tres anys de creixement de l'ocupació clarament per sobre del tres

per cent anual, durant l'any 2000 ha augmentat en 77.300 (un 3,2%) el nombre d'ocupats mesurats segons l'EPA, el que ha permès que des de 1995, s'hagin creat pràcticament 350 mil nous llocs de treball a l'economia catalana i s'hagi assolit un màxim històric en termes d'ocupació, 2.476 mil persones. Per sectors, el creixement de l'ocupació ha estat més important en la construcció, tot i que aquest augment es concentrà en la primera part de l'any. La taxa d'atur, del 8,8% de mitjana en l'any, se situa també en el nivell més baix des de

Quadre 6
Demanda: creixement en taxes interanuals

Dades cicle-tendència	1999				2000				Dades anuals		
	1er T	2on T	3er T	4rt T	1er T	2on T	3er T	4rt T	1999	2000	2001(e)
Consum	4,7	4,4	4,4	4,0	3,9	3,6	3,4	2,7	4,4	3,4	2,5
Consum de les llars	4,7	4,3	4,4	4,2	4,3	4,1	3,9	3,2	4,4	3,9	2,7
Consum públic	4,6	4,8	4,3	3,5	2,3	1,4	0,7	0,5	4,3	1,2	1,5
Formació Bruta de capital (1)	9,0	9,5	9,3	7,6	5,1	1,9	1,2	2,5	8,8	2,7	2,3
Béns d'equipament	3,6	4,7	6,6	6,7	5,3	1,4	0,6	1,1	5,4	2,1	0,0
Construcció	13,7	12,3	9,3	6,6	6,1	5,2	4,2	3,7	10,3	4,8	5,0
Demanda interna	5,5	5,5	5,4	4,8	4,1	3,0	2,6	2,5	5,3	3,1	2,3
Exportacions	3,3	3,4	5,4	8,3	11,3	12,8	14,2	14,7	5,1	13,3	8,5
Importacions	10,3	10,1	10,7	13,7	15,0	14,2	13,2	10,5	11,2	13,1	6,9
Saldo amb l'estranger (*)	-3,0	-3,0	-2,6	-2,8	-2,4	-1,6	-0,6	0,7	-2,8	-1,0	0,1
Saldo exterior (*)	-1,4	-1,4	-1,2	-0,4	0,5	1,1	1,0	0,6	-1,1	0,8	0,4
PIB	4,1	4,1	4,2	4,4	4,6	4,1	3,6	3,1	4,2	3,9	2,7

(1) inclou variació d'existències

(*) Aportació al creixement del PIB

(e) Estimació

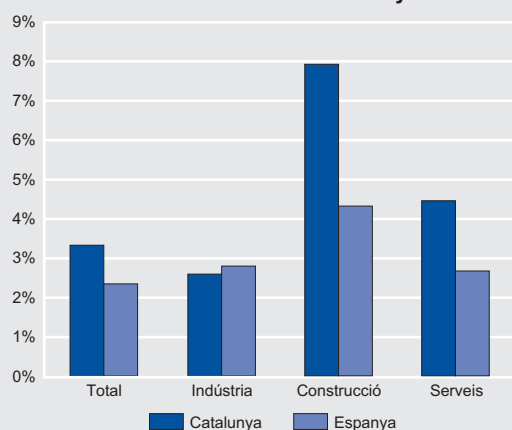
Font: IDESCAT i BBVA.

1979, gràcies a una disminució en el nombre d'aturats de 45.000, que ha afectat tots els grups d'edat. Tanmateix, l'atur femení, amb 102.300 persones registrades al mes de febrer, continua essent un aspecte preocupant del mercat de treball català.

Tot i que el canvi en l'activitat econòmica no s'havia reflectat en el mercat laboral en l'última part de 2000, mantenint-se el fort ritme de creixement de l'ocupació, la inèrcia començarà a mostrar els límits al llarg de 2001. El creixement dels salaris, les mancances en l'oferta de tècnics qualificats per a la construcció i sectors d'altres tecnologies, i la manca de mà d'obra en algunes comarques conduiran a un clar alentiment en la creació de llocs de treball.

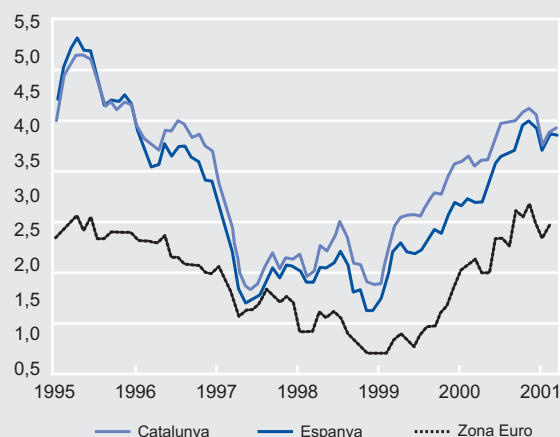
L'entrada en funcionament com a moneda corrent de l'euro, a partir del mes de gener de 2002, marca un nou repte per a l'economia espanyola, que afectarà, encara en major grau, l'economia catalana. El superior pes de l'activitat exportadora de Catalunya i la seva major especialització en la producció de béns comercials i turisme, amb destí tant al mercat espanyol com a la resta de la Unió Econòmica i Monetària, plantegen la necessitat d'aprofundir en la competitivitat dels productes oferts si es vol mantenir la convergència amb les àrees més desenvolupades d'Europa. Calen, per tant, reformes urgents que permetin incrementar la competitivitat de l'economia catalana en un entorn cada vegada més obert, i fomentar la flexibilitat en els mercats que aprovisionen d'inputs l'economia catalana, tant el laboral com en els de béns i serveis. En cas contrari, el diferencial d'inflació amb Europa, que fins ara s'ha vist cobert per la contínua depreciació de l'euro, pot fer aparèixer la pèrdua de competitivitat encoberta acumulada en els últims dos anys per l'economia catalana.

Gràfic 6
Guanyos salarials mitjans: Catalunya i Espanya
Creixement interanual en l'any 2000

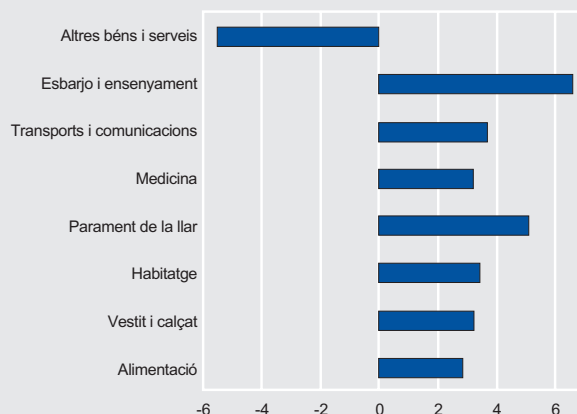
Font: IDESCAT i INE.

Gràfic 7
Inflació: Catalunya, Espanya i UEM

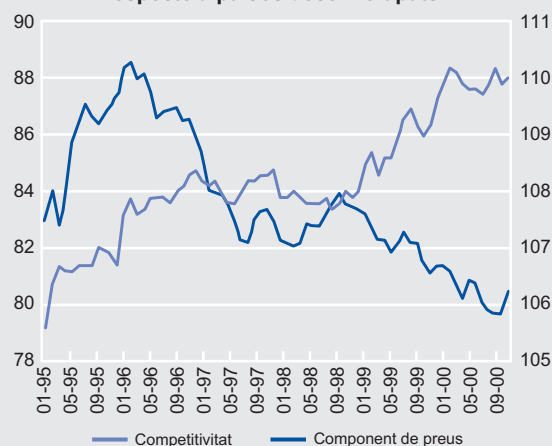
Font: INE i Comissió Europea.

Gràfic 8
Creixement dels preus (IPC) a Catalunya a l'any 2000

Font: IDESCAT.

Gràfic 9
Posició competitiva de l'economia catalana
respecte a països desenvolupats

Font: IDESCAT.

Indicador sintètic de l'activitat econòmica a Catalunya

Durant els últims 20 anys, primer des del Servei de documentació de Banca Catalana i després des del Servei d'estudis del BBVA, s'ha realitzat de forma continuada una enquesta trimestral a més de 180 oficines escollides repartides per tot el territori català. A diferència d'altres qüestionaris, aquest no es realitza a empreses o consumidors, el que demana treballar amb mostres molt grans per aconseguir informació fiable, sinó a oficines bancàries que, pel seu tracte continu amb els clients i el coneixement de l'evolució de les empreses, poden ja sintetitzar aquesta informació. Tanmateix, la riquesa de les respostes obtingudes permet no només una anàlisi anual de l'evolució econòmica de les comarques catalanes, sinó també un seguiment conjuntural, per trimestres, del conjunt de Catalunya.

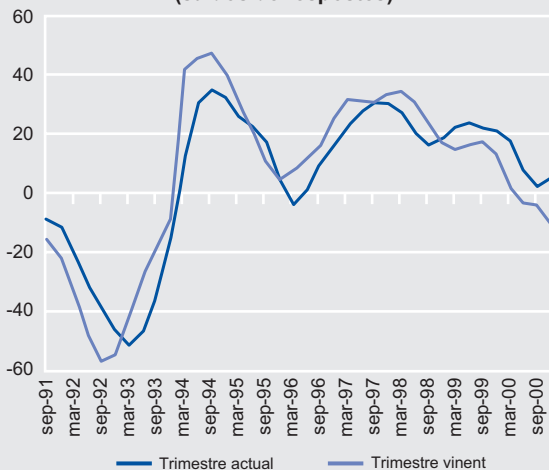
Aquesta enquesta, que consta de divuit preguntes de tipus qualitatiu, així com apartats en els que es poden realitzar comentaris sobre situacions particulars del territori gestionat per cada oficina, ha permès un coneixement exhaustiu de l'evolució econòmica que s'ha plasmat, anualment, en l'apartat de la revista Evolució Econòmica dedicat a l'anàlisi de l'evolució comarcal. L'enquesta ofereix informació no només de l'evolució econòmica comarcal, sinó que també se'n poden extreure dades referents a l'evolució sectorial, a les perspectives dels preus i a diferents aspectes de la demanda i l'oferta. Així, l'enquesta ofereix també informació sobre l'evolució de la inversió per sectors, de l'ocupació per sectors, de la producció industrial, de l'evolució dels estocs, de l'evolució de les col·lites i del sector turístic, però també sobre l'evolució de les exportacions i del grau d'ocupació del sector turístic. D'aquesta manera, l'enquesta reflexa el pols de l'activitat econòmica catalana no només des del punt de vista agregat, sinó també considerant les particularitats de cada punt del territori. Els apartats on s'inclouen comentaris permeten, a més a més, un coneixement actualitzat de quins són els problemes que afronta, al llarg de cada trimestre, cadascuna de les comarques catalanes.

Dues de les preguntes incloses en l'enquesta proporcionen informació qualitativa que permet realitzar un seguiment dels punts de canvi de l'economia catalana: la referent a la situació econòmica actual, que es mostra com un indicador coincident del cicle català, i la referent a les expectatives per al trimestre vinent, que es mostra com un indicador avançat. Com es pot observar al gràfic, els saldos de respostes d'ambdues preguntes marcaven, ja des de fa mig any, el canvi de tendència en el ritme de creixement econòmic.

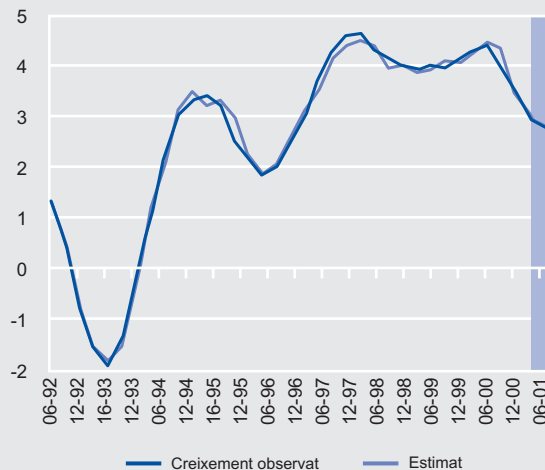
Tanmateix, i donat que la informació proporcionada per la resta de les qüestions és també valuosa, s'ha elaborat un indicador sintètic, que conjuga la informació obtinguda en l'enquesta i que mostra una elevada correlació amb el PIB de l'economia catalana, amb l'avantatge de poder ser obtingut amb major rapidesa. L'indicador, que s'elabora a partir dels saldos normalitzats del conjunt de respostes obtingudes, millora la correlació obtinguda per les preguntes individuals sobre la situació econòmica, i permet un seguiment encara més acurat del ritme de creixement econòmic.

Les previsions de l'indicador, realitzades a partir del quart trimestre de 2000, mostren que al llarg dels dos primers trimestres de 2001 pot continuar encara la desacceleració de l'economia catalana.

**Expectatives pels trimestres actual i vinent
(saldos de respostes)**

Ajust del model d'indicador sintètic

Immigració a Catalunya: una necessitat bàsica

Les últimes xifres referents a la taxa d'atur a Catalunya i la positiva evolució d'aquesta variable durant els últims anys, posen de manifest els canvis produïts en el mercat laboral català en els últims anys. Sense considerar l'efecte dels canvis metodològics introduïts en l'Enquesta de Població Activa de l'INE, la taxa d'atur EPA es situà en l'any 2000 en el 8,8%, el valor més reduït des de 1979, el que representa una disminució de 12,4 punts des de l'últim màxim, assolit l'any 1994. Catalunya es posiciona, d'aquesta manera, en la mitjana europea en el que fa referència a la taxa d'atur, un canvi positiu però encara lluny de mercats amb un menor nivell de regulació, com el nord-americà.

No obstant, i donat que l'avenç en l'ocupació no s'ha produït de la mateixa manera a tot arreu, en alguns punts del territori es comencen a detectar problemes d'insuficiència d'oferta de treball. Aquesta situació no solament s'observa a nivell geogràfic, sinó que es detecta de forma molt més clara quan es realitza una anàlisi sectorial, i reflexa la manca de flexibilitat al mercat laboral. Però a més a més, tendirà a agreujar-se en el futur més immediat i a mig termini, si no s'apliquen mesures correctores amb relativa celeritat, per causa de l'envelliment de la població.

D'acord amb les projeccions de població realitzades per l'Institut d'Estadística de Catalunya, i utilitzant l'escenari central plantejat per aquesta institució, Catalunya pot arribar a assolir els 6,54 milions d'habitants l'any 2030¹, és a dir, 390.000 persones més que la població de l'any 2000. Aquest creixement de la població reduït, de l'entorn de 0,2% anual, generarà seriosos problemes d'envelliment de la població. D'acord amb aquest escenari que contempla una notable recuperació de l'índex conjuntural de fecunditat fins a 1,7 fills per dona ja abans de l'any 2010 i una immigració inicial d'11 mil persones que aniria creixent fins les 14,3 mil persones/any, l'índex de dependència senil (majors de 65 anys / població entre 15 i 64 anys) augmentarà des del 26% en que se situa en l'actualitat fins a 35,9%. D'aquesta manera, Catalunya es mantindria com una de les Comunitats Autònomes velles dins del conjunt d'un Estat clarament envellit.

Tanmateix, més enllà de l'envelliment de la població i de com sostenir l'Estat del Benestar en aquesta situació, es produeix un problema més proper i, a la vegada, més greu. Com nodrir el mercat de treball, de forma i manera que es pugui mantenir el creixement econòmic en ritmes similars als obtinguts al llarg dels últims vint anys i evitar una disminució del creixement potencial de l'economia. Per a conèixer les possibilitats de sosteniment d'aquesta situació, s'ha realitzat un exercici d'estimació de l'impacte sobre el mercat de treball d'aquesta evolució de la població². S'han plantejat diferents escenaris de creixement econòmic i d'evolució de la productivitat, i s'ha observat els creixements de l'ocupació resultants, per veure si són compatibles amb l'oferta de treball disponible a Catalunya.

La hipòtesi bàsica utilitzada per a aquestes estimacions és un increment de la taxa d'activitat de la població entre 16 i 64 anys que s'apropa als estàndards mitjans europeus. Això implica canvis importants en el mercat de treball, com allargar l'edat de jubilació o reduir les despeses d'acomiadament que incentivin un increment de l'activitat. D'aquesta manera, es suposa que la taxa d'activitat continuarà augmentant des del 69,9% de l'any 2000 fins al 74% l'any 2010 i fins al 75% l'any 2020, període a partir del qual es manté estable. Aquesta taxa d'activitat, estimada per sexes i grans grups d'edats (16 a 24 anys, 25 a 54 i més de 55 anys) es deriva de creixements importants en el grups mig i elevat d'edat de les dones fins l'any 2030, que augmentarien en 10 punts percentuals la seva taxa d'activitat, fins a assolir el 74% i el 33%, respectivament, mentre que en el cas dels homes, els marges de creixement de la taxa d'activitat són més reduïts. Respecte de la productivitat i la creació d'ocupació, s'ha suposat que es reparteix a parts iguals. No obstant, aquest ritme de creixement de la productivitat implica la necessitat d'importantes inversions en capital fix i humà, per tal que siguin sostenibles.

Amb aquestes hipòtesis, s'han plantejat dos escenaris: el primer contempla les hipòtesis migratòries de l'IDESCAT, i el segon, o alternatiu, contempla augmentar el flux migratori anual en 20 mil persones més, el que suposa incrementar el nombre total d'actius en 15.000 per any, fins l'any 2010, i en 25.000 persones a partir d'aleshores, elevant el nombre de nous actius immigrants a 18.700 per any.

Les xifres semblen contundents: sense immigrants addicionals, l'economia catalana patirà problemes de manca d'oferta laboral a partir de l'any 2010 sempre i quan el creixement mig se situï a l'entorn del 2,5% (veure taula). Ritmes superiors de creixement conduiran inexorablement a una espiral inflació-salaris, que es manifestaria clarament a partir de l'any 2007, i dificultaria el creixement futur. El flux migratori alternatiu, en canvi, permetria un creixement econòmic de fins el 3,0% sense tensions al mercat laboral per manca d'oferta fins l'any 2010, però es mostra clarament insuficient per a mantenir-lo fins l'any 2020, essent necessària una xifra de 35 mil immigrants any a partir de 2010. Mantenir el ritme de creixement promig dels últims vint anys (2,7%) implicaria un flux només lleugerament menor. Val a dir que aquestes xifres, però, s'haurien d'obtenir amb mà d'obra estrangera, ja que l'envelliment de la població espanyola fa que es plantegi un problema de magnitud similar per al conjunt de l'Estat.

1 Vegeu: *Projeccions de població de Catalunya 2010*. Comarques i àmbits territorials. Institut d'Estadística de Catalunya, gener de 2000.

2 Vegeu: Tello, Patry, (nov. 1998) *Perspectivas demográficas y de tasa de paro*, SITUACIÓN nº 3, per a detalls metodològics.

Evolució de la taxa d'atur de l'economia catalana

Amb immigració

	Creixement mig del PIB		
	2,0%	2,5%	3,0%
2000	8,8	8,8	8,8
2005	9,7	8,5	7,4
2010	8,5	6,2	3,9
2020	6,6	1,9	*

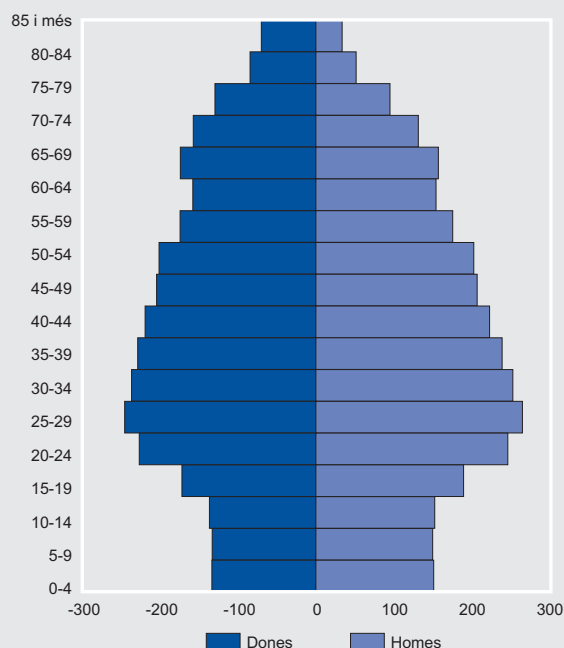
(*) Indica una dada negativa.

Sense immigració

	Creixement mig del PIB		
	2,0%	2,5%	3,0%
2000	8,8	8,8	8,8
2005	7,2	6,1	4,9
2010	3,7	1,2	*
2020	*	*	*

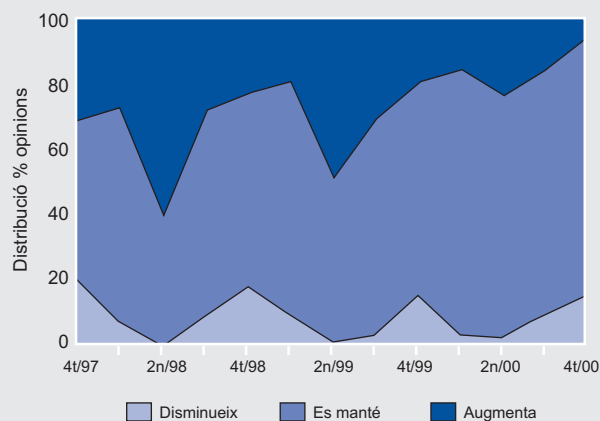
Font: BBVA.

Piràmide de població de Catalunya: any 2000 (milers de persones)

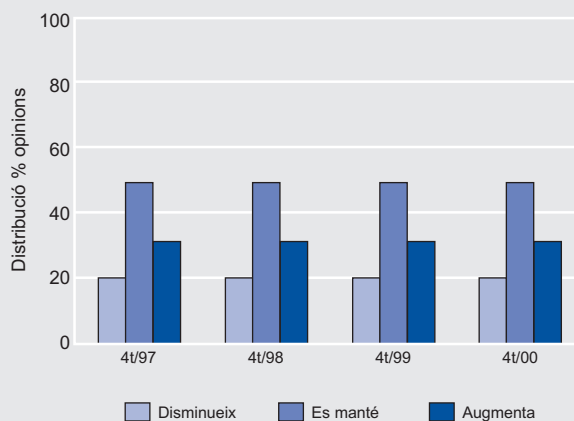

Quant a les perspectives, l'enquesta mostra també una moderació en la majoria de les comarques. Només a l'Urgell i la Ribera d'Ebre s'espera que el ritme d'activitat millori, mentre que en deu la previsió és que disminueixi.

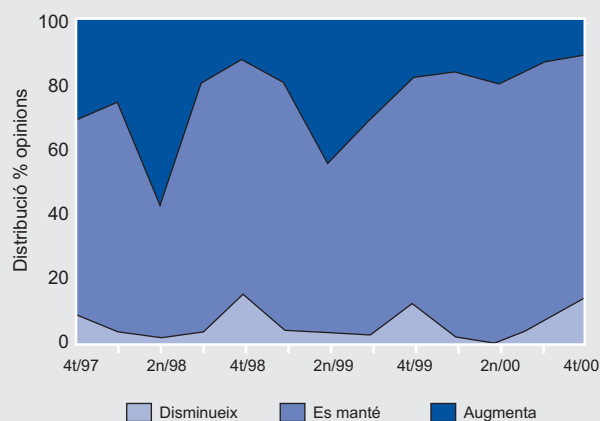
Opinió sobre l'activitat econòmica

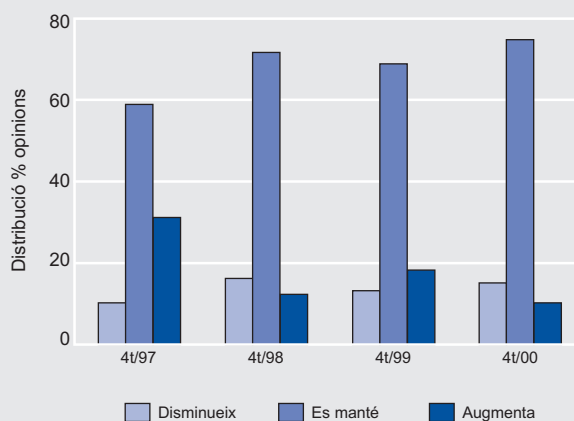
**Opinió sobre l'activitat econòmica
4rt trimestre**

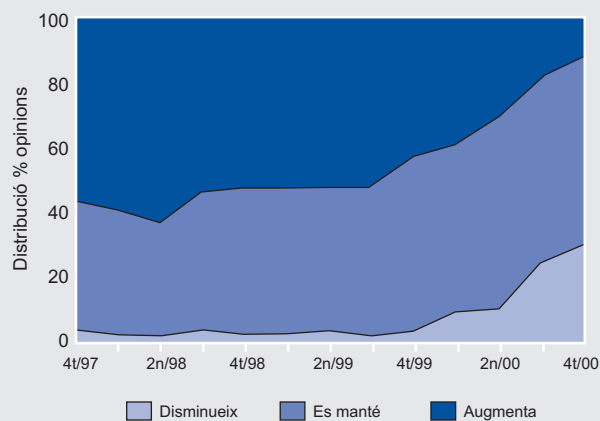
Opinió sobre la producció industrial

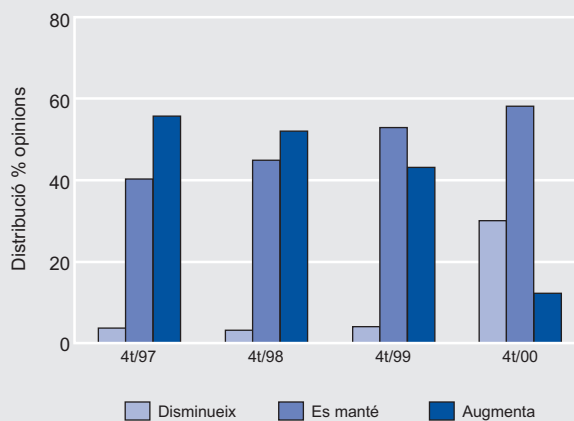
**Opinió sobre la producció industrial
4rt trimestre**

Opinió sobre l'evolució de la construcció

**Opinió sobre l'activitat econòmica
4rt trimestre**

L'adaptació de les empreses catalanes a l'euro el 2000

RAÚL RAMOS*

MONTSE DOMINGO**

Introducció

Amb la implantació de l'euro són bàsicament les empreses les que s'enfronten al repte de la competitivitat. Això no obstant, cal no oblidar que la creació d'una moneda única dins la UE afavoreix l'estabilitat macroeconòmica i estimula els processos de liberalització i flexibilitat de les estructures de mercat, cosa que es tradueix en un entorn empresarial més favorable per competir. En aquest nou context, pren rellevància la preparació de les empreses per aprofitar els nous mercats i fer front als nous competidors. En sentit contrari, la moneda única pot operar com un factor discriminador en els mercats en posar de relleu les carències competitives d'empreses i sectors econòmics. A més, és important que l'adaptació de les empreses a l'euro es desenvolupi a temps i amb el menor cost possible. Així doncs, per a les empreses catalanes, aquesta preparació es configura com un repte tècnic i estratègic i l'elaboració d'un pla d'adaptació ha d'actuar com a catalitzador per revisar la pròpia estratègia interna i externa.

Aquest article és un extracte d'un treball en què s'analitzen els principals resultats d'una enquesta sobre el grau d'implantació de l'euro en les empreses catalanes el 2000¹. És la segona enquesta d'un conjunt de tres que abasten el període 1999-2001 i que es porten a terme gràcies a un conveni entre el Departament d'Economia i Finances, el Centre d'Innovació i Desenvolupament Empresarial (CIDEM) –ambdós de la Generalitat de Catalunya– i el Grup d'Investigació d'Anàlisi Quantitativa Regional del Departament d'Econometria, Estadística i Economia Espanyola de la Universitat de Barcelona. El requadre 1 descriu les característiques tècniques de l'enquesta.

* Grup d'Anàlisi Quantitativa Regional de la Universitat de Barcelona.

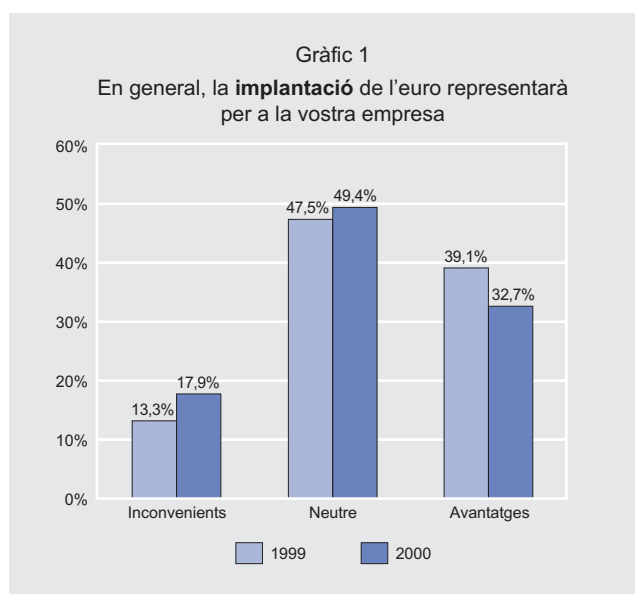
** Direcció General de Programació Econòmica del Departament d'Economia i Finances de la Generalitat.

¹ Una anàlisi més àmplia dels resultats es publica a la col·lecció *Papers de Treball* editada pel Departament d'Economia i Finances de la Generalitat de Catalunya. L'estudi complet el publica el CIDEM (www.cidem.com). El treball l'han dirigit M. Artís i J. Suriñach, i ha estat fet conjuntament amb J.C. Duque, M. Guillén, F. Llorente, J.L. Ollero i R. Ramos. El treball referit a l'enquesta de 1999 el podeu trobar publicat a la col·lecció *Estudis Econòmics* i a la revista *Nota d'Economia* núm. 66, ambdós editats pel Departament d'Economia i Finances de la Generalitat de Catalunya.

Pel que fa a l'estructura de l'article, en un primer apartat es presenta la valoració de l'empresa catalana sobre els efectes de l'euro en l'activitat i en la marxa general de l'empresa. En una segona part s'analitza l'adaptació de l'empresa catalana a la nova moneda, la planificació d'aquest procés i la percepció de l'empresa sobre el cost que suposa la transició a l'euro. La tercera part mostra l'opinió de l'empresa catalana sobre alguns altres aspectes d'interès relacionats, també, amb l'euro. Finalment, el capítol de conclusions tanca l'article.

1. Quins efectes creuen les empreses que tindrà la introducció de l'euro sobre la seva activitat?

La percepció sobre els beneficis de la moneda única en les empreses és, en general, força positiva. Tot i que gairebé la meitat de les empreses enquestades pensa que la implantació de l'euro tindrà un efecte neutre sobre la seva activitat, un 33% de les empreses creu que els generarà avantatges, mentre que el 18% restant pensa que tindrà efectes negatius. Val a dir, però, que l'esmentada valoració de les empreses sobre els efectes de l'euro és lleugerament més pessimista que la feta un any abans. El repunt inflacionista i de tipus d'interès juntament amb la davallada sostinguda de la cotització de l'euro durant gran part del 2000 tenen a veure amb aquest canvi de percepció. Per tant, un cop superats els moments d'eufòria per la creació de l'euro, el clima d'europtimisme ha donat pas a un de més moderat sobre les expectatives empresarials davant la unió monetària. En el gràfic 1 es comparen els resultats d'ambdós exercicis.

Enquesta sobre la introducció de l'euro a les empreses catalanes 2000. Detalls tècnics.

Amb l'objectiu d'aprofundir el coneixement del grau d'implantació de l'euro en les empreses catalanes i analitzar els possibles canvis d'actitud de les empreses en relació amb l'any anterior, al començament de setembre del 2000 es va trametre per correu un qüestionari, adreçat a un total de 4.969 empreses catalanes, mitjançant una carta personalitzada a un responsable de l'empresa (gerent, director general, persona de contacte, etc.). Aquestes 4.969 empreses van ser seleccionades de manera aleatòria, seguint criteris d'estratificació segons el sector a què pertanyen i al seu caràcter d'importadores i/o exportadores. Es van triar aquests dos criteris perquè, tenint en compte els objectius de l'enquesta, es va pensar que eren especialment rellevants per mesurar el grau d'implantació de l'euro en les empreses catalanes.

El marc de mostreig utilitzat va ser la informació recollida a *Catalunya 20.000* (CIDEM), tot i que, per raons d'operativitat, es va utilitzar la base de dades del Consorci de Promoció Comercial de Catalunya –COPCA– (*Anuari ACICSA 1999, Catalan Enterprises Yearbook*) per obtenir les adreces específiques de les empreses seleccionades. Per tant, es van utilitzar les 20.636 empreses catalanes d'aquestes bases de dades com a població de referència i, en aquest sentit, els resultats de l'enquesta en reflecteixen el comportament davant l'euro.

	Població	Mostra 2000*
Total d'empreses		
Nombre d'empreses	20.636	829
Proporció d'empreses segons sectors		
Agricultura, ramaderia	1,38%	1,33%
Mineria	0,37%	0,72%
Construcció	9,35%	7,00%
Fabricants	33,22%	37,15%
Transports i comunicacions	5,52%	5,79%
Majoristes	27,71%	27,99%
Detallistes	8,97%	7,48%
Finances i assegurances	2,67%	2,65%
Serveis	10,80%	9,89%
Organismes oficials	0,01%	0,00%
Proporció d'empreses segons grandària		
0-50 treballadors	83,08%	72,87%
50-250 treballadors	13,90%	20,10%
250-500 treballadors	1,76%	4,32%
>=500 treballadors	1,26%	2,71%
Proporció d'empreses segons grau d'obertura		
Elevat	40,18%	46,20%
Reduït	59,82%	53,80%

*Qüestionaris rebuts fins al 6/11/00

Dels 4.969 qüestionaris enviats, es van considerar vàlides totes aquelles respostes rebudes fins al 6 de novembre del 2000. El total de respostes rebudes va ser de 829, la qual cosa representa un 17% de resposta efectiva (tenint en compte els qüestionaris retornats per adreces incorrectes, etc). Gràcies a l'elevat nombre de respostes i a la representativitat de la mostra d'acord amb els criteris d'estratificació ja assenyalats, és possible donar resultats per al conjunt d'empreses de Catalunya amb un nivell d'error inferior al 3,5%. Aquesta precisió és molt satisfactòria i supera la que és habitual en aquest tipus d'estudis per enquesta, tot i que cal destacar que quan s'analitzen els resultats obtinguts en funció de la dimensió de l'empresa o el sector d'activitat, els nivells d'error són sensiblement superiors. Cal destacar que 353 empreses d'aquestes 829 també van contestar el qüestionari corresponent al 1999.

La valoració dels beneficis de l'euro no difereix gaire entre les empreses de diferent dimensió. En canvi, en una comparació sectorial destaquen les empreses del sector detallista que són les que es consideren més perjudicades per la introducció de l'euro (un 34% pensen que l'euro suposarà inconvenients). Si s'analitzen els resultats tenint en compte el diferent grau d'obertura a l'exterior de les empreses, s'observa clarament que les empreses que estan més acostumades a treballar amb consumidors i empreses d'altres països són les que creuen que es generaran més avantatges. Això no obstant, aquesta valoració (la de les empreses amb un grau d'obertura més elevat) és clarament més negativa que la de l'any 1999.

Un dels efectes més clars de la introducció de l'euro és la possibilitat d'operar amb més facilitat en el mercat europeu, és a dir, que les empreses catalanes puguin incrementar les vendes i compres a consumidors i empreses d'altres països europeus, però també que hi hagi una major competència en els mercats català i espanyol.

La meitat de les empreses enquestades creuen estar afectades per l'entrada de nous competidors europeus. Per sectors, les empreses més preocupades per l'entrada de nous competidors són les detallistes. D'altra banda, com era d'esperar, les empreses de menor dimensió es consideren més afectades per aquest fet que les empreses de major dimensió, que possiblement porten més temps fent front a la competència internacional. Així doncs, les petites són les que més esforç han de fer per preparar-se per al futur increment de la competència.

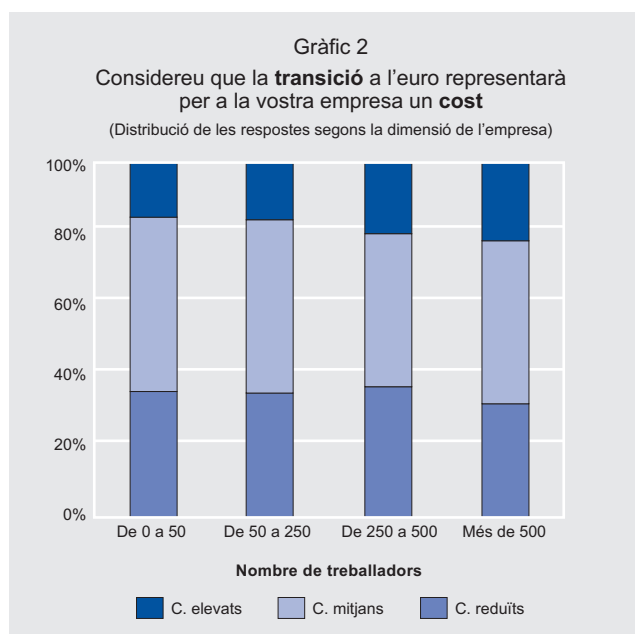
Pel que fa a les expectatives d'increment de les exportacions cap als països de la zona euro, quatre de cada deu empreses pensen que la introducció de l'euro farà augmentar les seves exportacions als mercats europeus. Les petites i mitjanes empreses són les que es consideren més afectades per aquest fet i, per tant, les que gaudeixen de més oportunitats d'ampliar negoci a l'exterior. No ha de sorprendre que les empreses més grans siguin també les que preveuen un menor increment de les exportacions a la zona euro atès que possiblement aquestes empreses ja operen en mercats globals

Per tant, sembla que les expectatives de les empreses sobre les seves exportacions davant la implantació de l'euro són força positives, tot i que, com es veurà més endavant, un percentatge important d'elles encara no han dut a terme les mesures adequades per poder aprofitar aquestes oportunitats de negoci.

2. Estan les empreses catalanes preparades per a l'euro?

L'empresa catalana és moderadament optimista en la valoració del cost associat a la transició de l'euro. De fet, la meitat opina que els costos no són ni elevats ni reduïts, per bé que hi ha més empreses que creuen que seran reduïts (34%) que elevats (16%). Les empreses que estimen més negativament els costos derivats de l'adaptació a l'euro són les del sector detallista, on un 35% consideren que han de fer front a costos elevats i només el 19% pensen que són reduïts.

La percepció dels costos tampoc no és la mateixa entre empreses de diferent dimensió. Les grans (de més de 250 treballadors) fan una valoració més elevada dels costos que les petites i mitjanes. Malgrat que en general els resultats no són significativament diferents als de 1999 (lleugerament més negatius), en el cas de les empreses grans la valoració del cost empitjora en un any. Això pot tenir a veure amb el grau de conscienciació i d'anticipació de les empreses: com més aviat planifiquen l'adaptació o implementen algunes de les solucions planificades, més aproximada serà la valoració del cost i, en aquest cas, més elevada. Dit d'una altra manera, si les pimes estan menys preparades que les grans empreses (com es veurà més endavant amb una menor planificació i adaptació), poden estar subestimant els costos d'aquest procés d'adaptació.

El primer pas que han de fer les empreses per estar preparades per a la introducció de la nova moneda consisteix a analitzar sistemàticament els possibles impactes

de l'euro sobre les diverses àrees de l'empresa, preveure'n la solució i fixar una data per afrontar-los. Aquest tipus d'anàlisi es coneix com a pla d'adaptació a l'euro.

Segons els resultats de l'enquesta del 2000, prop del 90% de les empreses afirmen haver adoptat un pla d'adaptació a l'euro o tenir intenció de fer-ho. El mateix percentatge que un any abans. Val a dir, però, que al moment de fer l'enquesta, només el 60% havia adoptat el pla. Cal destacar també que un cop analitzada la coherència entre les respostes a aquesta pregunta i altres preguntes del qüestionari de l'any 2000 (relatives a les àrees funcionals), el percentatge d'empreses que realment sembla disposar d'un pla d'adaptació s'aproxima a aquest 60%. En canvi, en l'enquesta de l'any 1999, aquest percentatge se situava al voltant del 50%.

També en relació amb el pla hi ha diferències importants segons la dimensió de les empreses i el seu sector d'activitat. Les empreses de major dimensió i les del sector

financer són les més ben preparades. De fet, la preparació del sector financer s'explica perquè el procés d'introducció de l'euro obligava aquestes empreses a avançar una part dels canvis derivats de l'adaptació a l'etapa transitòria. Pel que fa a la dimensió, a mesura que augmenta la grandària de l'empresa s'observa una major preparació gràcies a la disponibilitat de grans equips de gestió. Preparació que no solament es reflecteix en el fet de disposar d'un pla d'adaptació sinó també d'haver creat un grup de treball o haver nomenat un responsable per fer front a l'esmentat procés d'adaptació. Així doncs, i a nivell global, sembla que les empreses catalanes estan prenent les mesures adequades per afrontar amb èxit la introducció de l'euro.

Quant a l'impacte de l'euro sobre les diverses àrees funcionals de l'empresa, també s'observa que hi ha diferències importants. És a dir, hi ha àmbits de l'empresa perfectament preparats per a la introducció de l'euro mentre que hi ha altres on encara falta molt per fer. La taula 1

Quadre 1
L'economia catalana l'any 2000

	Afectat? Si	Solucionat? No	Previst? Si*
Àrea financera			
Crèdits indexats a MÍBOR que passen a EURÍBOR	67,08%	18,59%	71,00%
Possibilitat de tractar amb un mercat bancari d'abast europeu	53,52%	33,97%	54,93%
Variació en la utilització de mitjans de cobertura	39,82%	22,33%	62,32%
Comptabilitat			
Canvi a euros en la comptabilitat	98,04%	25,75%	91,75%
Administració			
Canvi d'impresos i catàlegs interns i externs	79,95%	33,54%	91,74%
Recursos humans			
Formació del personal	73,37%	31,93%	81,05%
Informàtica			
Fer que els programes de comptabilitat, facturació, etc. acceptin euros	98,54%	20,07%	95,71%
Modificació del maquinari (Hardware)	60,84%	11,13%	85,45%
Legal			
Beneficis de la llei "paraigües" quant a la redenominació del capital social a euros	92,13%	54,06%	74,09%
Beneficis de la llei "paraigües" quant a l'arrodoniment del valor d'accions i del capital	89,71%	53,27%	73,84%
Continuïtat dels contractes	65,36%	38,00%	73,16%
Declaracions fiscals en euros	93,19%	42,34%	78,50%
Comercial			
Canvi de preus psicològics	46,58%	37,33%	70,00%
Caixes enregistradores, balances, tiquets de compra amb doble moneda, temporalment	32,06%	33,85%	69,32%
Doble etiquetatge dels productes durant un temps	31,85%	32,17%	65,06%
Modificació de la xarxa de vendes o dels canals de distribució	16,42%	22,56%	76,67%
Necessitat d'obtenir informació sobre la política dels competidors i dels proveïdors en relació amb l'euro	43,92%	58,47%	46,86%
Àmbit competitiu			
Possibilitat d'entrada de nous competidors europeus	51,04%	49,40%	45,63%
Possibilitat d'incrementar les exportacions a la zona euro	42,84%	33,43%	61,21%
Possibilitat d'incrementar les importacions de la zona euro	40,64%	27,44%	46,67%

Nota: cal destacar que en alguns aspectes com el de "canvi a euros en la comptabilitat" sorprèn que el percentatge d'empreses que es consideren afectades no sigui el 100%. Una explicació possible és que hi ha empreses, sobretot de menor dimensió, que poden tenir subcontractades una part d'aquestes tasques de manera que no tenen la percepció d'un impacte directe pel canvi de moneda.

* Els resultats de la tercera columna representen les empreses que, tot i no tenir solucionat l'impacte, sí que el tenen previst.

mostra de manera sintètica els resultats obtinguts en relació amb aquesta qüestió. A la primera columna de la taula figura el percentatge d'empreses que es considera afectada per la introducció de l'euro en l'aspecte tractat. A la segona columna es recull el percentatge de les empreses afectades que afirmen no tenir solucionats els possibles impactes. I, finalment, a la tercera columna s'indica el percentatge d'empreses afectades que, tot i no tenir-ho solucionat, afirmen tenir previstes les mesures necessàries per fer front a aquests possibles impactes. A partir d'aquests resultats, cal destacar que:

- La major part de les empreses enquestades pensen que la implantació de l'euro afectarà de manera considerable les àrees de comptabilitat, administració, recursos humans, i els àmbits jurídic i informàtic, mentre que les àrees menys afectades serien la financera, la comercial i la relacionada amb l'àmbit competitiu.
- La solució d'aquests impactes està molt avançada en una gran part de les àrees funcionals. El percentatge d'empreses que afirma no tenir solucionats aquests impactes se situa per sota del 50% a la majoria de les àrees (excepte alguns aspectes legals i comercials).
- De les empreses que encara no ho tenen resolt, pràcticament tres quartes parts afirma tenir previstes les mesures adequades per fer front a l'impacte de l'euro sobre cadascun d'aquests aspectes. Tot i això, preocu-

pa el menor grau de previsió en alguns aspectes de les àrees financera, comercial i, sobretot, competitiva.

Aquests resultats també s'han confirmat a partir de l'anàlisi de la mostra d'empreses comunes en les enquestes realitzades l'any 1999 i l'any 2000. La comparació de les respostes d'aquestes empreses als dos moments temporals considerats se sintetitzen en la taula 2. L'esmentada comparació permet complementar l'anàlisi anterior en els aspectes següents:

- En la pràctica totalitat de les àrees, les previsions realitzades l'any 1999 s'han anat complint durant l'any 2000 i fins i tot en alguns casos (com el canvi de crèdits de MIBOR a EURIBOR, la realització de declaracions fiscals en euros o el canvi de la comptabilitat a euros) la implantació de les solucions s'ha anticipat a les dates previstes.
- També s'observa una major conscienciació entre algunes de les empreses que l'any 1999 no havien considerat i/o previst els efectes de l'euro sobre determinades àrees i ara pensen que els afecta.
- Tot i així, encara hi ha àmbits on les empreses estan descurant els efectes de la implantació de l'euro i les seves solucions, com ara l'àrea comercial i, sobretot, l'àrea competitiva.

Taula 2
Anàlisi de l'impacte de l'euro en els diferents àmbits de l'empresa a partir de la mostra comuna en les enquestes de 1999 i de 2000

		Compliment de les previsions realitzades per les empreses l'any 1999		
		Anticipació	Compliment elevat de les previsions	Incompliment de les previsions
Conscienciació/previsió del possible impacte per a aquelles empreses que l'any 1999 no ho tenien previst o pensaven que no els afectaria	Elevada	Àrea comptable Continuitat dels contractes Declaracions fiscals MIBOR	Àrea d'administració Àrea de recursos humans Àrea informàtica Àrea legal Àrea financera	Preus psicològics
	Reduïda		Mitjans de cobertura Doble etiquetatge	Àrea comercial Àrea competitiva

NOTA:

- S'entén que hi ha una anticipació quan el nombre d'empreses que ha complert les previsions és superior al de les empreses que no ho havien previst (percentatge superior al 100%). Un compliment elevat si aquesta relació és igual o superior al 75%, i que no s'han complert si és inferior al 75%.
- La conscienciació/previsió es considera elevada si supera el 25% en mitjana. Aquest indicador es calcula com a la mitjana entre: a) la proporció d'empreses que afirmaven no haver previst el possible impacte de l'euro i ara ho fan i b) la proporció d'empreses que afirmaven que l'euro no els afectaria i ara pensen que sí.
- Els rectangles en línia contínua indiquen àrees empresarials, mentre que els realitzats en línia discontinuïta indiquen aspectes concrets dintre de cada àrea. En tots aquells àmbits que no apareixen a l'esquema, el comportament observat és similar entre ells i en relació amb el conjunt de l'àrea. Vegeu la taula 1 per a la definició dels aspectes considerats en cadascuna de les àrees empresarials.

3. Opinió de l'empresa catalana sobre altres aspectes relacionats amb l'euro

Al voltant de l'anàlisi i les discussions relatives als efectes de la implantació de l'euro van sorgir algunes qüestions recurrents sobre les quals es va considerar oportú preguntar l'opinió a les empreses catalanes. Aspectes com l'arrodoniment a l'alça dels preus, la convergència en el nivell de preus dins la zona euro, el tipus de canvi o les comissions bancàries centren el bloc d'opinió del qüestionari que es va remetre a les empreses.

Sovint es planteja que les empreses poden aprofitar les operacions d'arrodoniment derivades de la conversió de pessetes a euros per apujar subtilment els preus. En aquest sentit, hi ha qui té el convenciment que l'any 2002 els preus experimentaran un increment addicional derivat d'aquesta conversió. En demanar a les empreses enquestades opinió sobre la qüestió, es van obtenir respostes força igualades: un 48,5% de les empreses catalanes està d'acord amb aquest plantejament (s'aprofitarà l'arrodoniment derivat de la conversió de pessetes a euros per apujar els preus), mentre que un 51,5% considera que els preus es mantindran.

També, en relació amb els preus, es considera la possibilitat que la major transparència en preus introduïda per la utilització d'una única moneda pot alimentar la tendència a la igualació dels nivells de preus dins de la zona euro. Una tendència que, independentment de la unió monetària, respon a la relació entre la convergència real via increments de productivitat i la convergència en preus que es pot donar entre els estats membres. En aquest marc de consideracions de futur, un 52,6% de les empreses catalanes pensen que els nivells de preus tendiran a igualar-se dins de la zona euro. Val a dir, però, que poc més de la meitat de les que ho pensen consideren que aquesta tendència té a veure amb la unió monetària.

L'entrada en vigor de la UEM convertia les monedes integrants en simples fraccions o expressions de l'euro. Un dels efectes positius de la moneda única havia de ser l'estalvi de comissions bancàries derivades de les operacions de canvi entre monedes de l'àrea. De fet, amb la moneda única van deixar de ser aplicables els desfasaments en la data de valoració de la compravenda de divises. També van deixar de ser aplicables les comissions de canvi de moneda, però en cap cas la resta de comissions o despeses aplicables per altres serveis vinculats al canvi. Això no obstant, durant els primers mesos de 1999 semblava transcendir, precisament, la impressió contrària, tant per part de les empreses com dels consumidors. Impressió

que no confirmen les empreses enquestades: només el 13,2% consideren que les comissions bancàries han augmentat, la majoria considera que s'han mantingut (60,9%) i el 25,9% que s'han reduït.

Pel que fa a la prolongada depreciació de l'euro respecte del dòlar durant una gran part del 2000, la majoria de les empreses (84,6%) pensen que afectarà negativament l'economia catalana. A més, no s'observen respostes molt diferents entre empreses amb un elevat o reduït grau d'obertura. En aquest sentit, cal recordar que gran part de les exportacions catalanes tenen com a destinació la zona euro i, per tant, no es veuen afectades per l'evolució del tipus de canvi. Per contra, la depreciació de l'euro ha encarit les importacions procedents de fora de la zona, en especial primeres matèries.

D'altra banda, majoritàriament les empreses catalanes situen el tipus de canvi €/ \$ més adequat entorn a la unitat, allà on els analistes consideren que es troba la relació d'equilibri a llarg termini. Concretament, més d'un 90% de les empreses catalanes pensen que el tipus de canvi s'ha de situar en un interval entre 0,9 - 1,1 €/ \$ i, en particular, un 70% a prop d'1 €/ \$.

4. Conclusions

El 2000 les empreses catalanes fan una valoració més aviat positiva dels beneficis de la moneda única, per bé que més moderada que un any abans atès que el panorama econòmic més inflacionista, de tipus d'interès més elevats i de prolongada depreciació de l'euro, ha modificat les expectatives empresarials. Les empreses amb major grau d'obertura valoren millor els avantatges de la unió monetària que les menys acostumades a operar en els mercats exteriors.

Quant als costos derivats del procés de transició a l'euro, l'empresa catalana no els considera molt elevats. Això no obstant, en el transcurs del temps (entre 1999 i 2000), en tant que progressen en la planificació i implementació de mesures per adequar-se al nou marc monetari, les empreses prenen consciència de les necessitats d'adaptació i, en definitiva, dels costos que aquesta comporta. Això explicaria que les empreses grans, més ben preparades que les pimes, són les que tenen una percepció de costos més elevats.

En conjunt, l'empresa catalana està prenent mesures adequades per fer front amb èxit a la implantació de l'euro. Si el 1999 un 50% de les empreses disposaven d'un pla d'adaptació formalitzat, el 2000 aquest percentatge as-

cendia al 60%. A més, la solució dels impactes està molt avançada en gran part de les àrees funcionals. Fins i tot, en alguns aspectes, les empreses han anticipat la data d'adaptació prevista inicialment. En qualsevol cas, el 2000 les empreses catalanes estan més conscienciades sobre l'impacte de l'euro que un any abans i presenten, també, un grau de previsió en l'aplicació de mesures més elevat.

Tanmateix, les empreses catalanes s'han centrat a solucionar, sobretot, els impactes sobre les àrees "internes" de l'empresa, les que només afecten la seva estructura organitzativa i de funcionament. A tall d'exemple, en el canvi a euros de la comptabilitat o en l'adaptació dels programes informàtics, pràcticament totes les empreses es consideren afectades i al voltant de tres quartes parts de les afectades ja ho tenen solucionat. Per contra,

quant als aspectes més "externs", com ara els relatius a clients, proveïdors o altres competidors, les empreses catalanes estan menys preparades. Així, només la meitat de les empreses es consideren afectades per la possibilitat d'entrada de nous competidors i només la meitat afirmen haver pres alguna mesura respecte a això.

Normalment, les empreses de menor dimensió són les que menys experiència tenen en termes de comerç internacional. En conseqüència, són les que es poden veure més afectades per nous competidors, però també les que gaudeixen de més oportunitats per augmentar les seves exportacions en el mercat europeu. Per aquest motiu, les pimes són les que han d'invertir més esforços durant el 2001 per fer front a futurs competidors i per aprofitar aquestes oportunitats exportadores.

L'economia de Barcelona: cap a un nou model de desenvolupament.¹

JOAN TRULLÉN*

Introducció

Des de l'ingrés a les Comunitats Europees, i coincidint amb la nominació de Barcelona per a la celebració del Jocs Olímpics, l'economia de Barcelona està experimentant una de les transformacions econòmiques més importants de la seva història. Barcelona ha passat d'ésser una ciutat de base industrial que orientava la seva producció cap al mercat espanyol, a esdevenir una metròpoli internacional oberta a la competència exterior i una de les àrees amb més dinamisme econòmic d'Europa.

De tots és conegut l'èxit del model urbanístic de Barcelona. En canvi, les transformacions econòmiques, territorials i tecnològiques d'aquesta metròpoli no són encara prou assimilades. L'evident salt qualitatiu en les condicions de vida de la població no es correspon amb la percepció que es té respecte a les característiques de la seva economia.

En aquesta nota es tracta de presentar alguna evidència pel que fa a l'abast i les característiques del canvi econòmic i territorial que ha tingut Barcelona, en el que, per utilitzar l'expressió del món urbanístic, constitueix avui un "model Barcelona" de desenvolupament. S'emmarca dins d'un programa de recerca en economia urbana que es proposa contrastar algunes de les noves hipòtesis teòriques sobre les relacions entre creixement econòmic i localització territorial, tot i aplicar aquests principis sobre una realitat especialment complexa com és la metròpoli de Barcelona.

1 Expansió metropolitana

En primer lloc cal deixar ben assentat que en els darrers quinze anys Barcelona ha canviat de manera molt important la seva dimensió com a metròpoli. L'extensió

de la metròpoli és fruit tant d'un procés de descentralització de determinades activitats productives i de població com de l'increment de la interacció entre les diferents ciutats o zones que la componen.

Aquest factor és d'una gran importància en el nostre raonament. L'increment en la interacció espacial entre les ciutats que componen la metròpoli constitueix per si mateixa una font molt significativa de creixement de la competitivitat de la seva economia. Disposar d'una metròpoli en la qual conviuen no sols els 1,5 milions d'habitants del seu municipi central sinó uns altres 2,9 milions d'habitants que resideixen en una vintena de ciutats del seu entorn, permet situar Barcelona com una de les concentracions urbanes més importants de la Unió Europea i al mateix nivell poblacional que l'altra gran metròpoli peninsular que és Madrid.

Per quantificar de manera estadística aquest fenomen, s'acostuma a emprar la metodologia de delimitació d'Unitats Estadístiques Estàndard Nord-americana. Aquesta metodologia parteix de la base que la interacció espacial es pot mesurar pel nombre de relacions diàries de mobilitat obligada per treball entre municipis limítrofs. La seva aplicació a les dades censals i padronals de 1981 i 1996 ens permet identificar la dinàmica que el fenomen metropolità ha tingut a Barcelona.

En la Figura 1 consta la totalitat dels municipis que conformaven la Regió Metropolitana de Barcelona l'any 1986, i els municipis que s'hi incorporen progressivament durant el període 1986-1996. Els municipis no limítrofs, que s'ha optat per mapificar, són de molt poca importància poblacional, i en pràcticament tots els casos responen més a fenòmens de deficiències censals que a una efectiva interacció espacial diària.

Els resultat és prou clar: la Barcelona metropolitana ha fet un salt d'escala en només una dècada, coincidint amb l'ingrés en la Unió Europea i amb l'inici d'una llarga etapa d'expansió econòmica.

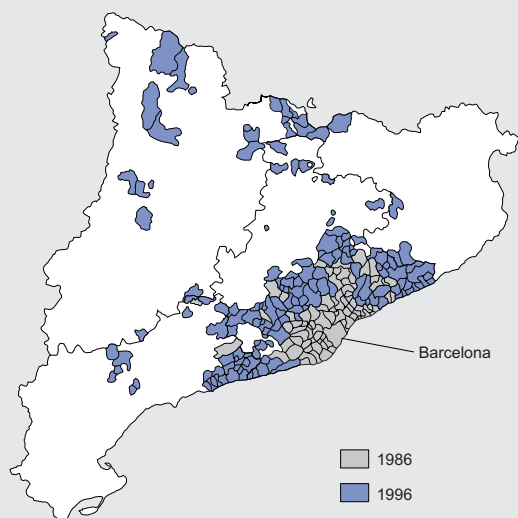
Podem dir que l'ampliació dels mercats exteriors pels que es produeix, ha anat acompanyada d'una extensió de la mateixa metròpoli. La Barcelona metropolitana s'hauria configurat com una de les sis grans metròpolis de la Unió, però no per increments importants de població resident, sinó per l'increment en la interacció espacial entre els diferents municipis que la componen.

La Taula 1 recull aquest canvi d'escala en termes numèrics. La Barcelona Metropolitana ha passat d'incloure 3,6 milions d'habitants a 4,4 milions, abastant un total de 252 municipis.

* Departament d'Economia Aplicada/UAB

¹ Aquest article recull alguns dels resultats d'un programa de recerca sobre l'economia urbana de Barcelona que es porta a terme gràcies a un conveni entre la UAB (Departament d'Economia Aplicada), l'Ajuntament de Barcelona (GTP) i la Diputació de Barcelona (Oficina Xarxa Barcelona Municipis de Qualitat). Han col·laborat en el suport estadístic, G.I.S. i mapes, Rafa Boix i Rafa Porcar; documentalista, Carola Adam.

Gràfic 1
Canvi d'escala de la Regió Metropolitana de Barcelona
entre 1986 i 1996.

Font: Elaboració pròpia a partir de Censos i Padrons 1986, 1991 i 1996 (IDESCAT)
Algoritme Àrea Metropolitana Estàndard –cities and towns (Federal Register, 1990)

Quadre 1
Nombre de municipis, població i ocupació de la
Regió Metropolitana de Barcelona

Any	1986	1991	1996
Municipis	90	157	252
Població	3.577.469	4.182.769	4.359.596
Ocupació	1.039.151	1.555.414	1.557.500

Font: Elaboració pròpia a partir de Censos i Padrons 1986, 1991 i 1996 (IDESCAT) Algoritme Àrea Metropolitana Estàndard –cities and towns (Federal Register, 1990).

Si s'extreuen els municipis que no presenten continuïtat espacial, les dades per a l'any 1996 serien les següents: 4.351.700 habitants i 218 municipis.

L'extensió de l'àmbit territorial de la Barcelona metropolitana ha fet incloure dins dels límits de la metròpoli un conjunt de ciutats amb una important base poblacional i, el que és més important, amb una trajectòria econòmica i tecnològica molt significativa. Es tracta del conjunt de ciutats que configuren l'arc que partint de Mataró va fins a Vilanova i la Geltrú, bo i abastant Granollers, Mollet, Sabadell, Terrassa, Rubí, Martorell i Vilafranca del Penedès.

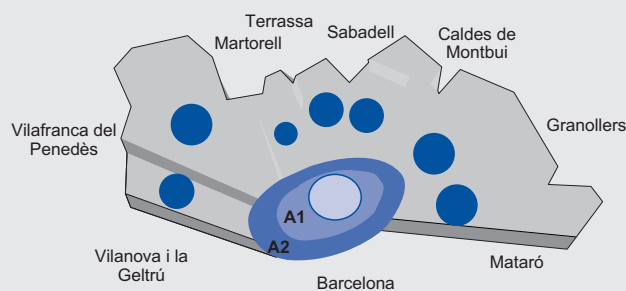
La metròpoli definida dins d'aquests amplis límits no pot ser entesa amb les categories tradicionals que utilitzàvem per caracteritzar el fet metropolità: creixement

amb taca d'oli sobre perifèries buides i per successives corones metropolitanes. Barcelona era aleshores entesa com una metròpoli amb un centre que concentrava el gruix de l'activitat i la població, i que creixia primer cap a una primera corona de ciutats dormitori, i després cap a una segona corona més complexa. Al contrari, s'ha d'entendre com una metròpoli que respon a la nova configuració metropolitana d'algunes de les principals metròpolis del món: una metròpoli polinuclear.

Per tal d'incloure aquesta nova realitat metropolitana i facilitar-ne la diagnosi, es fa una proposta de delimitació interna de la metròpoli que parteix de l'existència d'aquesta característica de polinuclearitat. La Barcelona metropolitana cal interpretar-la com un àrea definida des d'un centre metropolità (Barcelona i les ciutats que presenten contínuums d'urbanització, i que definim en dues corones immediates, A1 i A2) i vuit eixos-corredors radials definits pels eixos viaris i liderats per ciutats (polaritats) que en general disposen d'una antiquíssima industrialització: Mataró, Granollers, Sabadell, Terrassa, Martorell, Vilafranca del Penedès i Vilanova i la Geltrú. També hi ha un eix corredor definit per Caldes de Montbui, però en aquest cas el nucli poblacional i d'activitat no té prou entitat quantitativa per consolidar una polaritat.

La Barcelona metropolitana, des d'un punt de vista poblacional seria doncs ja l'any 1996 (abans del gran boom del quinquenni 1996-2000) una metròpoli de més de 4,3 milions d'habitants i de caràcter polinuclear. Les projeccions per a l'any 2001 apunten a un increment molt notable de la interacció espacial amb les àrees limítrofs, la qual cosa consolidaria una metròpoli en el sentit estadístic d'uns 4,8 milions d'habitants que desborda la seva interacció cap a Tarragona i Reus d'una banda i Blanes d'una altra.

Gràfic 2
Àmbits territorials de la Regió Metropolitana de Barcelona:
Barcelona, A1, A2, Pols i Corredors.

2. Comerç exterior:

El canvi d'escala en població coincideix amb un salt molt important en el pes de les exportacions. Atès que la metròpoli definida en termes estadístics ja abasta més del 85% de la població i de l'activitat de la província de Barcelona, podem utilitzar com a aproximació al seu comerç exterior les dades del conjunt de la província.

Així, en la Taula 2 s'inclou la informació sobre comerç exterior de la província de Barcelona, feta pública per l'Agència Estatal d'Administració Tributària, i que recull el comerç verificat pels residents en cada província, i no en duanes.

Aquesta informació permet identificar l'àrea metropolitana de Barcelona des del punt de vista de la competitivitat econòmica com a la primera i principal àrea econòmica d'Espanya, amb una importància quantitativa similar a la de Madrid, València i Saragossa plegades.

Aquest pes no solament no tendeix a minvar en el temps, sinó a créixer. Des d'aquesta perspectiva Barcelona constitueix de bon tros l'àrea determinant de l'equilibri econòmic d'Espanya. La seva evolució condiona l'evolució glo-

bal de l'economia espanyola. Si Barcelona perd capacitat competitiva és pràcticament impossible que a curt termini s'aconseguís compensar-la amb cap altra metròpoli o àrea espanyola.

L'evolució de les exportacions de Barcelona durant la darrera dècada ha estat espectacular, amb taxes de creixement anuals acumulatives d'un 16%, contra l'11% de les importacions. Des de 1998 i coincidint amb la puja dels preus energètics, s'assisteix però a un increment notable del valor de les importacions, situant la taxa de cobertura en una posició inferior a l'assolida l'any 1997: un 74,07% (que contrasta amb la del 50% del començament de la dècada).

En conseqüència, agregadament, la conducta exportadora ha estat molt positiva, i l'economia de Barcelona s'ha consolidat com a la principal font de comerç exterior i de competitivitat d'Espanya.

Si analitzem per intensitat tecnològica l'evolució de la balança comercial, hi podem detectar un canvi qualitatiu d'una gran importància. La metròpoli de Barcelona està canviant progressivament la seva base exportadora,

Quadre 2
Importacions, exportacions i taxa de cobertura (1994-1998)

Importacions	1994	1995	1996	1997	1998
Barcelona	3.136.068	3.705.296	3.912.922	4.543.448	5.096.220
Madrid	2.794.322	3.088.363	3.632.400	4.176.299	4.796.364
Espanya	12.348.734	14.318.260	15.435.699	17.966.454	19.838.004
Exportacions	1994	1995	1996	1997	1998
Barcelona	2.008.897	2.479.771	2.897.700	3.365.348	3.659.402
Madrid	1.118.562	1.146.851	1.290.024	1.567.177	1.713.614
Espanya	9.796.340	11.423.085	12.931.007	15.267.642	16.289.592
Taxa de cobertura	1994	1995	1996	1997	1998
Barcelona	64,06%	66,93%	74,05%	74,07%	71,81%
Madrid	40,03%	37,13%	35,51%	37,53%	35,73%
Espanya	79,33%	79,78%	83,77%	84,98%	82,11%
% sobre importacions d'Espanya	1994	1995	1996	1997	1998
Barcelona	25,40	25,88	25,35	25,29	25,69
Madrid	22,63	21,57	23,53	23,24	24,18
% sobre exportacions d'Espanya	1994	1995	1996	1997	1998
Barcelona	20,51	21,71	22,41	22,04	22,46
Madrid	11,42	10,04	9,98	10,26	10,52

Font: Elaboració pròpia a partir d'INFORMACION ESTADISTICA SOBRE EL COMERCIO EXTERIOR E INTRACOMUNITARIO. Ministerio de Economía y Hacienda, Agencia Estatal de Administración Tributaria Departamento de Aduanas e Impuestos Especiales.

substituint l'exportació relativa de béns d'intensitat tecnològica baixa o mitjana baixa, per béns d'intensitat tecnològica alta i mitjana alta, emprant la classificació de l'OCDE, tot i aplicar-la a les dades sobre Barcelona.

Cal observar que el màxim creixement relatiu és en l'exportació de béns d'elevada intensitat tecnològica, que passen del 8,3 a l'11,9% en només una dècada. La seva taxa de cobertura ha passat del 29,3% al 67,7%.

Quantitativament, el gruix de la progressió exportadora es concentra en béns d'intensitat tecnològica mitjana-alta. La seva taxa de cobertura ha passat del 50,5% al 77,9%

Aquesta evolució es pot qualificar de canvi en el model exterior i va acompanyada per una millora sistemàtica en la seva posició competitiva.²

² Veg. Joan Trullén, Josep Lladós i Rafa Boix, "Economia del coneixement i competitivitat internacional de la indústria de Barcelona", Cambra BCN, en premsa.

3. Economies externes

Hem examinat el comportament del sector exterior de l'economia de Barcelona des de l'ingrés a les Comunitats Europees, per concloure'n que hi ha un molt positiu canvi de model. Addicionalment, les estadístiques de la Comptabilitat Regional d'Espanya i els estudis publicats pel Servei d'Estudis del Banco Bilbao Vizcaya ens indiquen que hi ha un creixement agregat molt intens de la seva economia entre 1986 i 1998 que ha portat a fer créixer de manera molt intensa la producció per habitant: el procés de convergència amb la mitjana de la Unió Europea en termes de PIB pc ha estat de quasi un punt percentual real anual entre 1985 i 1998, any en què supera ja la mitjana comunitària. Ens podem preguntar aleshores com ha estat possible aquest èxit en el model econòmic si, com és ben conegut, la proporció d'ocupació en grans empreses transnacionals autòctones és molt petita i el nombre de seus socials de grans empreses espanyoles que s'hi radica és reduïda. Apuntarem aquí algunes explicacions pròpies de l'economia urbana que situen el territori com a factor explicatiu fonamen-

Quadre 3
Estructura de les exportacions per intensitat tecnològica
(comerç exterior de manufactures, Província de Barcelona) entre 1988 i 1998.

A. Exportacions en %

Intensitat tecnològica	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Baixa	26,44	24,84	24,83	22,47	21,83	21,93	21,75	22,20	21,59	22,69	22,01
Mitjana baixa	14,52	15,14	14,96	15,52	15,71	15,91	14,69	14,96	14,90	14,30	14,46
Mitjana alta	50,73	51,49	51,45	53,23	54,35	53,37	54,25	52,54	52,69	52,50	51,62
Alta	8,31	8,52	8,76	8,78	8,12	8,79	9,31	10,30	10,82	10,51	11,91
Total manufactures	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

B. Importacions en %

Intensitat tecnològica	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Baixa	18,37	18,74	19,46	20,48	21,48	20,48	21,04	20,62	20,59	21,25	20,86
mitjana baixa	13,94	14,94	15,22	15,26	15,34	13,61	14,91	16,26	15,09	15,98	16,00
mitjana alta	52,79	51,94	50,95	49,50	49,89	52,71	50,44	49,36	50,68	49,50	49,89
Alta	14,89	14,38	14,37	14,76	13,30	13,20	13,61	13,76	13,64	13,27	13,25
Total manufactures	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

C. Taxa de cobertura

Intensitat tecnològica	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Baixa	75,61	64,06	63,65	54,61	54,83	67,76	69,50	75,43	82,70	85,41	79,44
mitjana baixa	54,73	48,98	49,03	50,60	55,25	73,94	66,26	64,43	77,94	71,57	68,02
mitjana alta	50,50	47,91	50,38	53,51	58,78	64,05	72,30	74,57	82,03	84,84	77,90
Alta	29,34	28,65	30,40	29,59	32,96	42,11	46,02	52,43	62,57	63,34	67,67
Total manufactures	52,55	48,33	49,88	49,76	53,95	63,26	67,24	70,05	78,90	79,99	75,29

Font: Elaboració pròpia a partir de sèries de comerç exterior (IDESCAT)

tal. L'argument es pot presentar simplificadament d'aquesta manera: no hi ha grans empreses autòctones, però hi ha economies d'aglomeració molt significades. La clau, doncs, és en el territori.

Per interpretar aquest fenomen, l'economia urbana acostuma a distingir dins del conjunt d'economies d'aglomeració dos conceptes ben diferenciats: economies de localització i economies d'urbanització. En primer lloc, el que es coneix com a economies de localització recull el conjunt d'avantatges que determinats sectors troben pel fet d'estar localitzats en un determinat espai, en una determinada ciutat. Així, direm que hi ha economies de localització per al sector tèxtil llaner a Sabadell. En canvi, les economies d'urbanització no són de naturalesa sectorial sinó que afecten el conjunt d'agents que operen al territori. Així, per exemple, l'existència d'una gran ciutat fa possible d'oferir els serveis de transport aeri internacionals o intercontinentals, o la pròpia gran dimensió del mercat urbà ofereix la facilitat que hi operin molt diferents activitats que possibiliten una gran diversitat productiva.

L'argument que despleguem és que la metròpoli de Barcelona veu créixer les economies d'urbanització atès que s'incrementa l'interacció espacial i, alhora, manté i fins i tot incrementa les economies de localització gràcies al fet que les ciutats que s'hi incorporen presenten diferents especialitzacions productives. Es tracta, per tant,

d'una metròpoli polinuclear, diversificada en el seu conjunt però força especialitzada a les diverses ciutats que la componen. El factor específic de competitivitat es trobaria, doncs, no tant en la qüestió molt important d'haver esdevingut una gran metròpoli sinó en el fet de compensar el desavantatge inicial derivat de la baixa dimensió mitjana dels establiments per l'avantatge de la localització polaritzada i especialitzada en un ampli conjunt de ciutats que la componen. Es conformaria una constel·lació de ciutats que mirada de lluny sembla una única gran metròpoli, però que examinada amb atenció es pot veure que està composta per diferents estrelles dotades de vida pròpia, amb tonalitats i matisos ben singulars.

3.1. Economies de localització

Examinarem amb els instruments de l'economia urbana aquesta realitat. En primer lloc ens aproximarem a l'estudi de les economies de localització. Atès que es tracta de veure quina relació hi ha entre dimensió mitjana dels establiments, especialització productiva i localització, començarem per veure quina és la dimensió mitjana dels establiments productius, continuarem examinant on hi ha localitzades les grans plantes i, finalment, ens aproximarem a la mesura de la concentració espacial de les activitats. L'existència d'una baixa dimensió mitjana dels establiments, una elevada especialització i concentració espacial de les activitats i un bon comportament en la competitivitat exterior, són característiques pròpies de

Quadre 4
Dimensió mitjana dels establiments en la RMB (1996)

Zona	Ocupació 1996	Nre. establiments	Dimensió mitjana
Barcelona	657.383	166.818	3,94
A1	230.642	56.316	4,10
A2	170.643	39.008	4,37
Pol Vilanova i la Geltrú	18.846	4.727	3,99
Corredor Vilanova i la Geltrú	16.401	5.553	2,59
Pol Vilafranca del Penedès	14.684	3.264	4,50
Corredor Vilafranca del Penedès	19.165	4.998	3,83
Pol Martorell	18.730	1.532	12,23
Corredor Martorell	29.485	5.148	5,73
Pol Terrassa	58.816	13.578	4,33
Corredor Terrassa	20.631	4.210	4,90
Pol Sabadell	71.823	17.918	4,01
Corredor Sabadell	9.770	1.221	8,00
Corredor Caldes de Montbui	14.221	3.219	4,42
Pol Granollers	35.208	7.642	4,61
Corredor Granollers	48.661	9.806	4,96
Pol Mataró	36.567	9.475	3,86
Corredor Mataró	47.272	13.942	3,39

Font: Elaboració a partir de Censos de Padrons i IAE (IDESCAT)

l'existència d'economies de localització. Això ens permetrà detectar la diferent lluminositat de les diverses ciutats que componen la constel·lació, per seguir amb el símil anterior.

En la Taula 4 es pot comprovar que la dimensió mitjana dels establiments productius és força baixa. Es presenta aquí només el quadre que resumeix la informació per als diferents àmbits territorials. Hi destaca la baixa dimensió mitjana del municipi de Barcelona i l'alta dimensió mitjana de Martorell i d'algun dels corredors metropolitans com el de Sabadell. La dimensió mitjana dels establiments productius a nivell sectorial també és disponible, si bé no s'inclou per raons d'espai. Predomina la baixa dimensió en pràcticament tots els sectors, essent molt destacada la poca dimensió en els sectors de baixa i mitjana-baixa intensitat tecnològica.

En conseqüència, la metròpoli de Barcelona presenta una dimensió mitjana dels seus establiments productius molt baixa, d'una magnitud similar a la de metròpolis europees com la de Milà i de metròpolis japoneses com Kobe o Yokohama.³

Malgrat que no es disposi d'informació del personal ocupat per establiment productiu, podem acostar-nos a la mesura de la grandària empresarial també mitjançant el registre d'afiliats a la Seguretat Social provincial. Podem comprovar aleshores que només el 27,25% del total de l'ocupació ho era en empreses que ocupaven més de 250 treballadors, mentre que el 31,27% ho era en empreses entre 26 a 250 treballadors, i un 41,72% del total ho era en empreses de 25 o menys treballadors (Taula 5). La metròpoli de Barcelona presenta, doncs, una singularment baixa dimensió de les empreses. Cal considerar, a més, que les grans empreses, al seu torn, les conformen diverses plantes localitzades generalment en diferents municipis. Naturalment, com més gran és l'empresa, més possibilitat hi ha que disposi de diferents establiments i, per tant, l'atomització de l'activitat en el territori és encara superior.

Podem acostar-nos, gràcies a una recerca inductiva feta per Andrea Fernández, a la localització dels establiments productius de les grans empreses industrials a la Regió Metropolitana de Barcelona. Es pot comprovar que el fenomen de la descentralització dels establiments de les grans empreses des de les primigènies localitzacions centrals (tant al municipi de Barcelona com als municipis de

Quadre 5
Persones ocupades per grandària de l'empresa.
Afiliats al Règim General de la Seguretat Social
Regió Metropolitana de Barcelona 1996

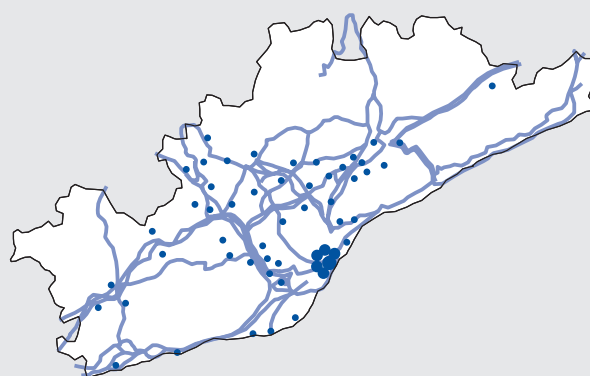
Seguretat Social	1996	%
Afiliats Règim General		
1 a 25	531.974	41,72
26 a 250	395.710	31,03
Més de 250	347.411	27,25
Total	1.275.095	100,00

Font: Elaboració a partir del Departament de Treball Generalitat de Catalunya.

llarga tradició industrial com ara Sabadell, Mataró o Terrassa) és força generalitzat, tot i localitzar-se fonamentalment als corredors metropolitans al voltant de les autopistes metropolitanes. També les noves implantacions industrials tendeixen a localitzar-se fora dels nuclis urbans tradicionals.

Aquest fenomen ha comportat un molt important increment en l'ocupació del territori metropolità, però també se n'ha derivat una expansió de la interacció espacial del conjunt de la metròpoli, tramant importants economies d'urbanització. Les conseqüències en termes d'increment en la mobilitat obligada per treball han estat molt importants.

Gràfic 3
Localització dels establiments productius
de les grans empreses industrials.

Font: Elaboració a partir de Base d'Indicadors del Pacte Industrial de la Regió Metropolitana de Barcelona.

³ Veg. Joan Trullén, "Factors territorials de competitivitat de la Regió Metropolitana de Barcelona" a Revista Econòmica de Catalunya, núm. 34, 1998.

Malgrat la importància del procés de descentralització de les grans empreses industrials, podem detectar la importància del fenomen contrari, és a dir, de la continuïtat de la concentració espacial d'activitats als diversos nuclis urbans o ciutats que componen la metròpoli.

Aquest fenomen el podem captar mitjançant la tècnica d'identificació dels coeficients de localització zonal, que consisteixen a relacionar el pes de l'ocupació en un sector d'una determinada ciutat en relació amb el pes de l'ocupació d'aquest sector en el conjunt de la regió. Coeficients superiors a 1, en ciutats amb una alta participació del total de l'ocupació ens indiquen l'existència d'una concentració d'aquest sector. A ciutats d'una dimensió elevada com Barcelona, Sabadell, Terrassa, Mataró o Badalona, un coeficient superior a l'1,3 el podem considerar molt alt, i indica una elevada especialització.

Si aquests sectors, a més a més, presenten una bona evolució de la seva competitivitat exterior i ho fan sobre una base de petita dimensió mitjana dels establiments productius, aleshores ens trobem amb la presència d'economies de localització. Es tracta en molts casos d'una dinàmica similar a la que des dels treballs de Giacomo Becattini es coneix amb l'expressió de "districte indus-

trial marshal·lià"⁴. La metròpoli de Barcelona presentaria així diferents dinàmiques de districte industrial marshal·lià en diverses activitats localitzades en algunes de les ciutats metropolitanes.

Efectivament, mitjançant la identificació dels coeficients de localització zonal i de la seva dinàmica entre 1991 i 1996, i utilitzant la informació censal que ens permet acostar-nos a la identificació en el territori a escala municipal dels llocs de treball per sector, podem detectar clarament l'existència i la importància de la concentració espacial de les activitats sobre les quals es basa l'èxit del model Barcelona. D'una banda, és molt clara l'existència d'importantes condensacions d'activitats exportadores de grans empreses a Martorell i algunes zones metropolitanes properes a Barcelona (A1 i A2). Però el que és més significatiu és la concentració d'activitats industrials a ciutats com Mataró, Terrassa i Sabadell, i d'activitats terciàries a Barcelona. Barcelona esdevé el servidor central de serveis d'una metròpoli que

⁴ Veg. Giacomo Becattini, Il distretto industriale, Rosenberg & Sellier, Torino, 2000, i Giacomo Becattini (1979), "Del settore industriale al distretto industriale", Revista Económica de Catalunya, núm. 1, 1986.

Quadre 5
Coeficients de localització zonal per a Barcelona, A1, A2, pols i corredors.

Àmbit Sector		Ocupació en el sector 1991	Ocupació en el sector 1996	Coef. Loc. zonal 1991	Coef. Loc. zonal 1996
Pol Martorell	Fabricació de materials de transport	1.391	6.891	4,95	13,70
Pol Mataró	Indústries tèxtils i de la confecció	11.932	8.195	4,87	4,84
Pol Terrassa	Indústries tèxtils i de la confecció	9.496	7.232	2,78	2,66
Pol Sabadell	Indústries tèxtils i de la confecció	11.600	8.763	2,58	2,64
Corredor Mataró	Indústries tèxtils i de la confecció	6.667	5.538	2,46	2,53
A2	Metal·lúrgia i fabricació de productes metàl·lics	13.559	14.788	1,85	1,63
A1	Indústries de la construcció de maquinària i equips mecànics	13.385	6.509	1,42	1,45
Barcelona	Mediació financera	39.390	33.252	1,45	1,45
Barcelona	Activitats immobiliàries i de lloguer; serveis empresarials	85.346	91.357	1,40	1,40
Pol Sabadell	Metal·lúrgia i fabricació de productes metàl·lics	4.057	5.298	1,20	1,39
Barcelona	Llars que ocupen personal domèstic	11.111	6.266	1,25	1,33
Barcelona	Altres activitats socials i de serveis prestats a la comunitat;	31.098	31.113	1,24	1,26
Barcelona	Activitats sanitàries i veterinàries, serveis socials	38.822	40.013	1,23	1,25
A1	Metal·lúrgia i fabricació de productes metàl·lics	15.148	15.125	1,39	1,23
A2	Indústries de materials i equips elèctrics, electrònics i òptics	4.641	5.308	1,11	1,21
Barcelona	Administració pública, defensa i Seguretat Social obligatòria	43.620	48.265	1,27	1,21
A2	Educació	9.508	11.558	1,29	1,21

Font: Elaboració a partir de Llocs de treball localitzats a 31 sectors CNAE 93 (Censos i Padrons, IDESCAT)

s'ha estès i que abasta ciutats industrials d'antiga industrialització que continuen condensant activitats manufactureres molt segmentades.

3.2. Economies d'urbanització

Juntament amb la detecció d'economies de localització cal advertir que el procés de creixement econòmic de la metròpoli està desenvolupant importants economies d'urbanització. Encara més, podem detectar que en els darrers anys les economies de urbanització han tendit a créixer molt més que les economies de localització tradicionals. El creixement de les economies d'urbanització hauria estat una resposta als nous requeriments d'una metròpoli europea que s'ha situat en el nou entorn definit per la globalització en una nova posició molt ferma i ben diferent de la vella, caracteritzada com de fàbrica d'Espanya, com de ciutat orientada cap al comerç amb la resta d'Espanya. La nova metròpoli de Barcelona s'està constituint sobre la base de l'expansió del comerç amb l'exterior, tant de béns (ho hem vist en la balança comercial) com de serveis (turisme).

Ens podem acostar a la mesura de les economies d'urbanització de moltes maneres⁵. En aquest context ens cenyirem a tres. En primer, lloc la quantificació de l'evolució de la població resident, la població que interacciona en el mateix espai de relacions diàries de mobilitat, per tal de mesurar la dimensió i l'evolució dels diferents àmbits territorials que componen la metròpoli. En segon lloc, l'evolució i característiques del mercat de treball, per mesurar el creixement de la dimensió del mercat. Finalment, l'evolució de la diversitat productiva, la qual efectuarem mitjançant la identificació del procés de terciarització.

Població

Si en un àmbit s'ha assistit en els darrers anys a la generalització d'errors de diagnosi és precisament en el de l'evolució de la població de la metròpoli de Barcelona. La percepció de pèrdua de pes de la metròpoli s'ha basat en el fet que el municipi de Barcelona perdia població, signe inequívoc – s'afirmava – de decadència. El desconeixement de la literatura sobre cicle de vida de les ciutats i sobre dinàmica urbana, i el desconeixement del fenomen de la descentralització – generalitzat en les grans metròpolis avançades d'Europa – se situarien en la

base d'aquests errors de diagnosi. Naturalment, el procés de descentralització d'activitats i de població ha afectat el municipi de Barcelona, però no a costa de la seva eficiència, sinó a l'inrevés, ajudant a obtenir una posició molt més favorable.

Una anàlisi de l'evolució dels diferents àmbits que componen la metròpoli, que tal com l'hem explicada en el primer apartat la podem assimilar a efectes d'estudi al conjunt de la Regió Metropolitana de Barcelona (definida per la legislació vigent pels 163 municipis de les set comarques metropolitanes), ens permet detectar les tendències següents: disminució de la població resident al municipi de Barcelona i als municipis propers especialitzats en residència molt compacta (A1); creixement molt important dels corredors metropolitans, i menys important però significatiu tant dels municipis especialitzats en residència semi-intensiva de la segona àrea més propera a Barcelona (A2) com en bona part de les ciutats que configuren els pols. No ens trobaríem davant una pèrdua de pes de la metròpoli sinó d'un procés típic de descentralització relativa, que constituïria la fase anterior al procés de reurbanització⁶ en el qual ja ens trobem amb l'inici del nou segle. Per tenir ordres de magnitud relatives, la població de l'àrea de Barcelona més A1 i A2 seria semblant a la població resident al municipi de Madrid. El conjunt de la metròpoli de Madrid seria similar en extensió i en població al del conjunt de la Regió Metropolitana de Barcelona. El municipi de Barcelona disposa d'una població resident que és la meitat del municipi de Madrid, i que viu en una superfície que representa la sisena part del municipi madrileny. Naturalment qualsevol anàlisi que no tingui present l'abast real de la metròpoli condueix a comparacions i a diagnòstics equivocades.

Com a conclusions d'aquest apartat podem extreure'n dues. La importància del fenomen de la descentralització de Barcelona i, simètricament, la importància del fenomen del creixement metropolità, especialment en els eixos-corredors metropolitans i la corona A2, però també en una part dels pols urbans tradicionals. Aquest creixement de la resta de la regió metropolitana de

⁵ Per a una anàlisi exhaustiva es pot veure "Indicadors econòmics i territorials de Barcelona. Municipis, Regió Metropolitana i Província", Convenis de recerca UAB / Ajuntament de Barcelona / Diputació de Barcelona, 4795 i 4644, Bellaterra, 19 de febrer de 2001.

⁵ Per a una anàlisi exhaustiva es pot veure "Indicadors econòmics i territorials de Barcelona. Municipis, Regió Metropolitana i Província", Convenis de recerca UAB / Ajuntament de Barcelona / Diputació de Barcelona, 4795 i 4644, Bellaterra, 19 de febrer de 2001.

⁶ Per a una identificació de les fases del cicle de vida de les ciutats, els treballs del Vienna Center, Van den Berg i altres 1982. Una aplicació a Barcelona es troba en el treball de recerca de Rafael Boix "Redes de ciudades en la Región Metropolitana de Barcelona", Bellaterra, setembre 2000.

Quadre 7
Evolució de la població a Barcelona, RMB sense Barcelona, A1, A2, Pols i Corredors entre 1986 i 1998

Any	Barcelona	RMB-Barcelona	A1	A2	Pols	Corredors
1986	1.701.812	2.527.715	933.183	491.432	662.121	440.979
1991	1.643.542	2.620.880	919.957	519.661	684.192	497.070
1996	1.508.805	2.719.243	882.307	552.710	706.620	577.606
1998	1.505.581	2.758.268	868.968	565.255	718.110	605.935

Font: Elaboració a partir de Censos i Padrons de Població (IDESCAT)

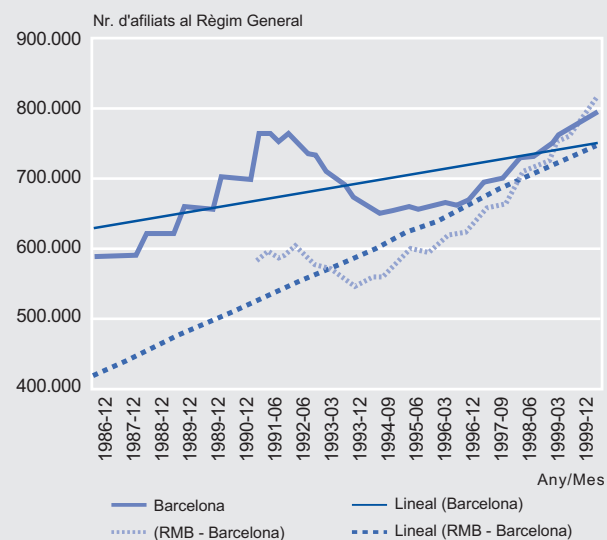
Barcelona és en la base de l'augment espectacular de les relacions de mobilitat obligada per treball entre 1986 i 1996⁷, i s'ha de relacionar amb la millora espectacular de l'oferta d'infraestructures viàries (rondes) associat al projecte olímpic de Barcelona.

Mercat de treball

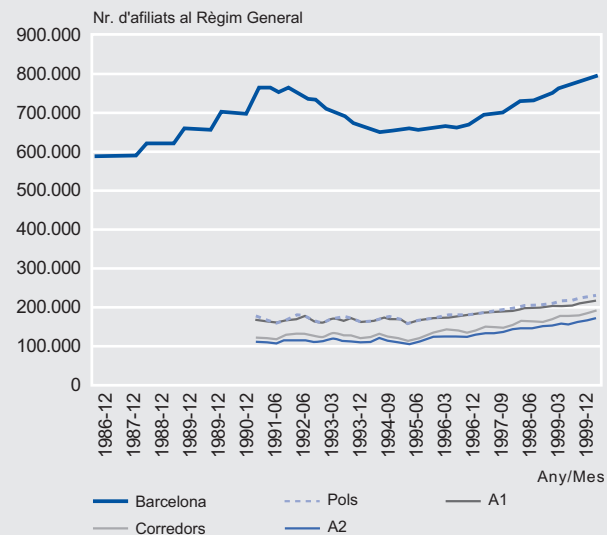
El segon vector amb què ens acostarem a la mesura de l'increment de les economies d'urbanització de la metròpoli de Barcelona és el mercat de treball. La vella dinàmica de destrucció d'ocupació que va caracteritzar el període 1977-1985 ha donat pas a una nova dinàmica de signe contrari. Ja no ens trobem amb una metròpoli industrial en procés de destrucció d'ocupació, sinó davant d'una metròpoli que veu incrementar de manera molt important l'activitat i l'ocupació. Des del 1986, i coincidint amb l'ingrés en les comunitats europees i amb el projecte olímpic, tant el municipi de Barcelona com el conjunt de la Barcelona metropolitana assisteixen a un creixement tendencial molt rellevant en l'ocupació, tal com es pot veure en la Figura 5. S'hi detecta l'important creixement del període 1986-1991, seguit per una significativa pèrdua d'ocupació en el bienni 1992-1993 (coincidint amb la crisi econòmica general i amb la finalització de les obres olímpiques), per reprendre immediatament el ritme de creixement des de la fi de 1994 i fins a l'actualitat. Des de 1998 ja ens trobem per sobre del màxim històric de la sèrie, i continua a la darreria de l'any 2000 la molt favorable evolució de l'ocupació total. S'haurien creat uns 500.000 nous llocs de

⁷ El nombre de *commuters* hauria passat entre 1986 i 1991 de 386.745 a 655.681. El temps esmerçat per *commuting*/dia (fluxos d'anada i tornada) per aquesta funció hauria passat de 10.482.690 minuts a 18.779.950 minuts. La tendència és doncs molt clara, i haurà de seguir continuar entre 1996 i 2000, quinquenni en què el creixement de la interacció espacial haurà estat similar o superior al creixement de l'activitat, de més del 30%. No es disposarà d'informació comparable respecte a l'any 2000 abans de la darreria del 2002.

Gràfic 4
Evolució dels afiliats al Règim General de la Seguretat Social 1986-2000 (segon semestre)

Gràfic 5
Evolució dels afiliats al Règim General de la Seguretat Social 1986-2000 (segon semestre)
Barcelona, Pols, Corredors, A1 i A2.

treball en el darrer quinquenni, fet que se situa al darre-re de la disminució radical de la taxa d'atur – ja per sota de la mitjana europea –, i de l'increment ferm en la taxa d'activitat. Destaca la important represa del municipi de Barcelona des de 1994, i també el creixement relatiu de l'ocupació dels corredors metropolitans, tal com es posa de manifest en la Figura 5.

Terciarització

Finalment ens acostarem a la mesura de les economies d'urbanització amb un indicador que ens permet copsar l'increment en la diversitat productiva. Aquí la font de l'externalitat no és l'especialització sectorial sinó precisament l'existència d'un mercat ampli on els serveis van guanyant protagonisme.

En la Taula 7 es presenta l'evolució de l'ocupació terciària i industrial pels grans àmbits metropolitans, distingint-hi el municipi central de la resta de la regió metropolitana. Es pot veure que entre 1991 i 1999 disminueix el nombre de llocs de treball de naturalesa industrial, malgrat l'espectacular creixement de la producció industrial i de les exportacions industrials, signe inequívoc del creixement de productivitat de la indústria. Paral·lelament, creixen amb força les ocupacions terciàries, no solament a Barcelona municipi, on haurien cres-

cut d'un 21%, sinó i especialment a la resta de la regió, en què ho haurien fet d'un 33%. També hem d'indicar que si l'anàlisi s'efectua només a escala de Barcelona i sense tenir present el creixement de la producció i de les exportacions, podríem afirmar –erròniament– que Barcelona està en davallada industrial, atès que el municipi de Barcelona hauria perdut un 40% de l'ocupació industrial. Naturalment, la diagnosi que es desprèn quan en l'anàlisi s'adopta l'àmbit territorial pertinent i la perspectiva territorial adequada és de signe ben diferent. El canvi de base econòmica del municipi central és espectacular, reflectint la nova posició de servidor d'una metròpoli molt complexa en què es radica el gruix de les activitats industrials exportadores no únicament de Catalunya sinó del conjunt d'Espanya. Sobre aquesta base cal entendre que els requeriments de sòl industrial del municipi central són molt inferiors als requeriments de nou sostre per a activitats terciàries, i aquí hi va trobar el punt de partida la nova estratègia econòmica i territorial de Barcelona.

3.3. Economia del coneixement

El nou model econòmic de Barcelona hem vist que s'as-senta sobre una posició competitiva molt favorable en el domini del comerç internacional, sobre una base d'externalitats territorials molt ferma atès el creixe-

Quadre 8
Evolució de l'ocupació terciària i industrial. Valors absoluts i relatius (base 1991=100).
Barcelona, RMB sense Barcelona, RMB entre 1991 i 1999.

Ocupació terciària	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
RMB	768.455	782.862	757.605	774.112	806.036	839.226	893.203	960.667	1.025.185
Barcelona	503.528	510.890	487.675	485.868	498.691	512.894	544.387	580.781	610.249
RMB-BCN	264.927	271.972	269.930	288.244	307.345	326.332	348.816	379.886	414.936
Ocupació industrial	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
RMB	479.707	449.794	394.494	385.028	383.921	383.314	396.045	407.415	418.432
Barcelona	205.858	185.623	159.109	140.619	134.589	129.020	127.710	126.232	126.904
RMB-BCN	273.849	264.171	235.385	244.409	249.332	254.294	268.335	281.183	291.528
Ocupació terciària (1991=100)	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
RMB	100	101,87	98,59	100,74	104,89	109,21	116,23	125,01	133,41
Barcelona	100	101,46	96,85	96,49	99,04	101,86	108,11	115,34	121,19
RMB-BCN	100	102,66	101,89	108,80	116,01	123,18	131,66	143,39	156,62
Ocupació industrial	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
RMB	100	93,76	82,24	80,26	80,03	79,91	82,56	84,93	87,23
Barcelona	100	90,17	77,29	68,31	65,38	62,67	62,04	61,32	61,65
RMB-BCN	100	96,47	85,95	89,25	91,05	92,86	97,99	102,68	106,46

Font: Elaboració a partir de Departament de Treball i OCDE.

ment de les economies d'urbanització, i sobre un coixí d'economies de localització molt *sui generis*. Veurem ara com es pot identificar a efectes del disseny de noves estratègies econòmiques i territorials per a Barcelona la seva base competitiva a partir de la noció d'economia del coneixement.

Cal advertir que ens situem en aquesta part de l'anàlisi dins dels nous corrents econòmics que subratllen la importància del saber com a factor central per al nou entorn econòmic i tecnològic. En un nou món marcat per la generalització de les innovacions de procés i de producte al voltant de les noves tecnologies de la informació i del coneixement, convé separar clarament el que és informació (que tendirà a abaratir-se molt) del que és coneixement (que tendirà a encarir-se molt)⁸. Es tracta de reconèixer la importància del coneixement com a factor de producció estratègic, i més si es pretén consolidar Barcelona com una metròpoli que assenti la seva economia sobre noves bases molt més properes als requeriments del nou entorn econòmic i tecnològic conegut com a Economia del Coneixement⁹. Aquests indicadors permetran examinar fins a quin punt Barcelona i el conjunt de ciutats i espais que componen la seva metròpoli, avancen en la direcció correcta en el nou entorn econòmic. Hem d'insistir que una cosa és l'economia de la informació (molt cenyida a les activitats centrades en la difusió de la informació i els seus procediments nous o antics) i una altra de ben diferent l'economia del coneixement. Les activitats fundades en el saber són molt més àmplies, i utilitzen, no cal dir-ho, les tècniques i els recursos propis de la societat de la informació, però van molt més enllà.

L'OCDE, preocupada per la identificació quantitativa del fenomen de l'economia del coneixement està desenvolupant indicadors d'economia del coneixement que abasten el conjunt de les activitats econòmiques. Ja havia avançat força en la classificació d'activitats industrials quan va proposar a mitjan els anys noranta aplegar el conjunt d'activitats industrials en quatre categories, segons la seva intensitat tecnològica: alta, mitjana alta, baixa i mitjana baixa. Ara proposa agrupar també el conjunt d'activitats – siguin o no industrials – en dues categories: les altes en coneixement i les baixes en coneixement¹⁰. En els estudis que estem realitzant sobre Barcelona assagem l'aplicació d'aquesta nova classificació, però per espais subestats, en aquest cas Barcelona i els diversos muni-

cipis i zones que configuren la Regió Metropolitana. Presentem aquí una primera versió d'aquest indicador d'economia del coneixement, amb l'advertiment que és encara en fase de perfeccionament, especialment en l'adscripció de determinades activitats terciàries.

Els resultats (provisionals) es presenten en la Taula 9 i en les figures 7 a 9 que acompanyen el text.

Els criteris emprats són els mateixos que l'OCDE ha adoptat per comparar la situació relativa dels seus països membres, en els quals regeixen molt diferents sistemes estadístics. Els criteris de base recullen el pes de la recerca i el desenvolupament respecte al total del valor afegit, així com altres indicadors relacionats amb la densitat d'ocupació amb titulació superior o assimilable.

D'acord amb aquests criteris, Barcelona municipi presentaria per a l'any 2000 (tercer trimestre), i sobre la base de la informació exclusivament dels afiliats al Règim General de la Seguretat Social, 486.826 llocs de treball en activitats de coneixement alt, davant de 322.154 llocs de treball en activitats de coneixement baix. La resta de la Regió Metropolitana presentaria 317.101 llocs de treball en coneixement alt contra 510.180 llocs de treball en activitats de coneixement baix (veg. Taula 9).

En el seu conjunt, les activitats de coneixement alt tenen al total de la regió metropolitana de Barcelona uns 800.000 llocs de treball en activitats de coneixement alt, i una proporció similar a la mitjana de l'OCDE.

Pel que fa a l'evolució en el temps d'aquestes activitats, podem destacar que tant el municipi de Barcelona com la resta de la regió metropolitana presenten una evolució molt clara cap a intensificar les activitats denses en coneixement, incrementant de manera evident el seu pes relatiu, tal com es pot observar en la Figura 7.

També destaca el fet que es detecta una densitat molt superior del cicle en les activitats de coneixement baix respecte a les activitats de coneixement alt, tal com es pot observar en la figura 8.

Finalment, com es pot veure en la Figura 9, en la darrera dècada el municipi de Barcelona modifica de manera substancial la seva base econòmica, tot i intensificar de manera clara i tendencial l'ocupació en activitats denses en coneixement. Podem afirmar que, d'acord amb els criteris de l'OCDE, el municipi de Barcelona és ja avui plenament dins l'economia del coneixement, i que la resta de la regió metropolitana està adoptant ràpidament el mateix patró.

8 Veg. Joan Trullén (1999).

9 Veg. OCDE (1996).

10 Veg. OCDE (1996).

Quadre 9

Coneixement baix / coneixement alt: Barcelona, Regió Metropolitana sense Barcelona, Catalunya, Ràtio Barcelona / Catalunya entre 1991 i 2000.

a) Coneixement baix

Afiliats al Règim General de la Seguretat Social 1991-2000

Any / Àmbit i Sector	Barcelona	RMB-BCN	Catalunya	Ràtio Barcelona/Catalunya
1991	392.486	396.904	1.090.847	35,98%
1992	353.886	379.377	1.021.666	34,64%
1993	306.283	342.575	909.572	33,67%
1994	293.422	356.996	924.170	31,75%
1995	289.763	371.377	941.738	30,77%
1996	282.666	373.596	940.151	30,07%
1997	291.336	405.413	998.174	29,19%
1998	301.346	442.737	1.064.833	28,30%
1999	315.612	479.886	1.138.752	27,72%
2000 (3r tri.)	322.154	510.180	1.209.344	26,64%

b) Coneixement alt

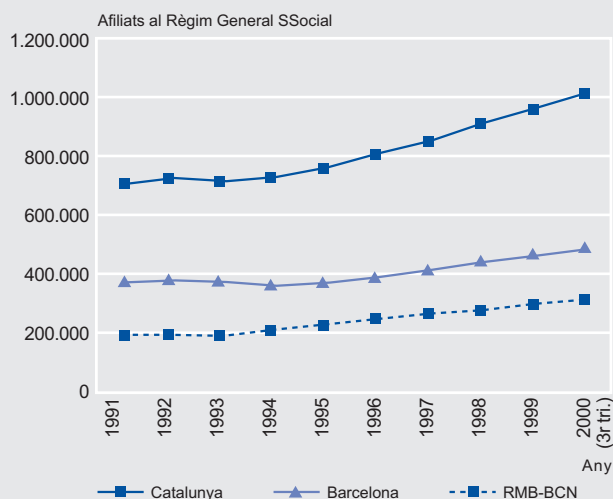
Afiliats al Règim General de la Seguretat Social 1991-2000

Any / Àmbit i Sector	Barcelona	RMB-BCN	Catalunya	Ràtio Barcelona/Catalunya
1991	373.875	196.678	708.961	52,74%
1992	381.492	203.978	729.644	52,28%
1993	373.960	201.009	721.287	51,85%
1994	365.994	216.282	736.296	49,71%
1995	374.092	228.202	763.662	48,99%
1996	390.666	251.356	812.470	48,08%
1997	415.003	262.934	858.503	48,34%
1998	443.428	280.530	914.977	48,46%
1999	464.544	300.147	966.398	48,07%
2000 (3r tri.)	486.826	317.101	1.017.498	47,85%

Font: Elaboració a partir del Departament de Treball i OCDE.

Gràfic 6

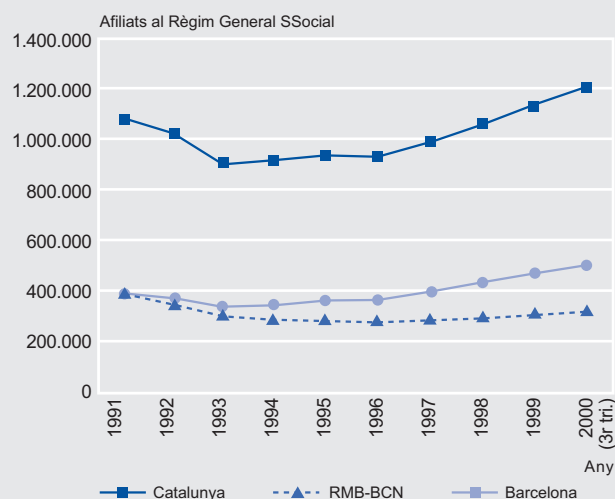
Coneixement alt. Barcelona, RMB sense Barcelona, Catalunya. Afiliats al Règim General de la Seguretat Social 1991-2000

Font: Elaboració a partir del Departament de Treball i OCDE.

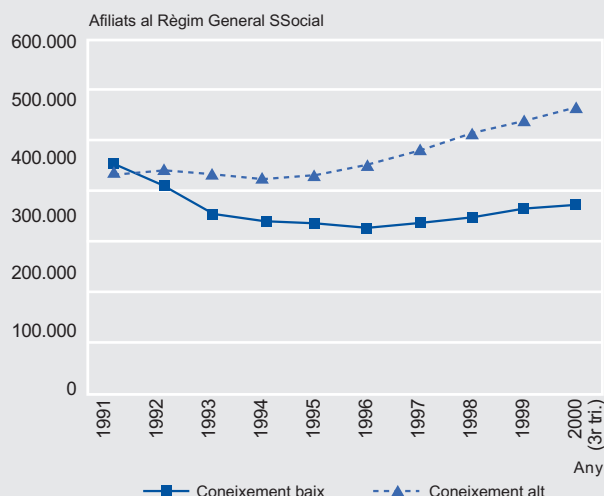
Gràfic 7

Coneixement baix. Barcelona, RMB sense Barcelona, Catalunya. Afiliats al Règim General de la Seguretat Social 1991-2000

Font: Elaboració a partir del Departament de Treball i OCDE.

Gràfic 8
Coneixement alt i baix. Sèrie 1991-2000

Conclusions

Des de 1986, la metròpoli de Barcelona està experimentant des d'un punt de vista econòmic una transformació tan radical com la del seu urbanisme.

El nou model econòmic de Barcelona la configura com una metròpoli europea, abocada al comerç internacional i que assenta la seva competitivitat sobre uns factors territorials específics.

El creixement econòmic de Barcelona s'ha traduït en una expansió territorial, tot i incrementar notablement la interacció entre les diferents ciutats i eixos que la componen.

Han crescut de manera molt important les economies d'urbanització, tot i preservar antigues economies de localització (com en les activitats tradicionals tèxtils en

determinades ciutats) i noves economies de localització (relacionades també amb nous serveis).

Finalment es detecta un canvi de base econòmica molt significatiu en termes d'economia del coneixement. Avui Barcelona i la seva metròpoli presenten un pes en activitats denses en coneixement similar a la mitjana de l'OCDE.

En particular, el municipi de Barcelona des de 1992 té ja la major part de llocs de treball en activitats denses en coneixement, que creixen de manera tendencial i sostinguda des de 1994. El canvi de base econòmica del municipi central és, en aquest domini de les activitats denses en coneixement, molt significatiu.

Les conseqüències d'aquestes diagnosi per a les polítiques econòmiques i territorials són clares. Cal intensificar la densitat d'ocupació en activitats de coneixement alt en el conjunt de la metròpoli, i especialment en els nuclis de les ciutats que conformen la metròpoli polinucleada. Cal estendre l'estratègia que ja Barcelona està endegant de "ciutat del coneixement" a tota la metròpoli i, en especial, a les ciutats metropolitanes que tradicionalment han ocupat la posició capdavantera en el domini productiu.

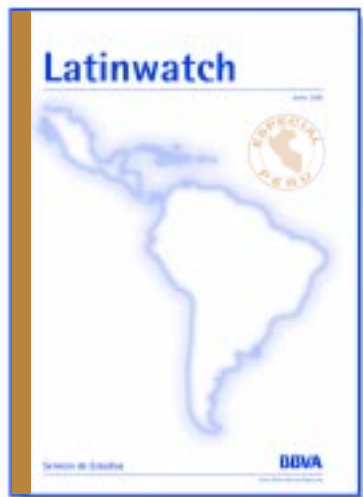
Adicionalment caldria que les polítiques científiques i tecnològiques tinguessin una dimensió territorial, bo i adaptant-se als requeriments i les especificitats de les diverses ciutats que componen la metròpoli de Barcelona.

La reutilització dels vells espais industrials per promoure la presència de les activitats denses en coneixement pot constituir una línia estratègia fonamental, tal com Barcelona ja ha explorat en transformar la vella zonificació industrial del Poble Nou en la nova zonificació centrada en aquests nous diagnòstics, donant lloc a la proposta de modificació del Pla General Metropolità que es coneix com a "Projecte 22@, Poble Nou districte d'activitats".

Bibliografia

- ABRAMOVITZ, Moses and Paul A. DAVID (1996): "Technological Change and the Rise of Intangible Investments: The US Economy's Growth-path in the Twentieth Century" a OECD (1996).
- BECATTINI, Giacomo (1979): "Dal settore industriale al distretto industriale. Alcune considerazioni sull'unità di indagine de ll'economia industriale" a Rivista di Economia e Politica Industriale, 1.
- BECATTINI, Giacomo (2000): Il Distretto Industriale, Torino 2000.
- BOIX DOMÉNECH, Rafa (2000): "Redes de ciudades en la Región Metropolitana de Barcelona", Departament d'Economia Aplicada /UAB, Bellaterra, setembre 2000.
- CARTER, Anne P. (1996): "Measuring the Performance of a Knowledge-based Economy" a OECD (1996).
- DOSI, Giovanni (1996): "The Contribution of Economic Theory to the Understanding of a Knowledge-based Economy" a OECD, (1996).
- FERNÁNDEZ RIBAS, Andrea (1999): "Un model d'autoorganització espacial. Dinàmiques locacionals de Grans Empreses Industrials a l'AMB" Departament d'Economia
- FORAY, Dominique i Bengt-Ake LUNDVALL (1996): "The Knowledge-based Economy: from the Economics of Knowledge to the learning economy" a OCDE (1996).
- OECD (1996): "Employment and Growth in the Knowledge-based Economy", Paris.
- OCDE (1999): "Tableau de Bord de l'OCDE de la Science, de la Technologie et de l'Industrie. Mesurer les économies fondées sur le savoir", Paris.
- TRULLÉN, Joan (1997): "Barcelona, the flexible city/Barcelona, ciutat flexible, a 1856-1999 Contemporary Barcelona Contemporània", (Catàleg de l'exposició) CCCB - Institut d'Edicions de la Diputació de Barcelona, Barcelona, pàgs. 244-255
- TRULLÉN, Joan (2000): "La regió metropolitana en l'economia del coneixement" a Barcelona Metròpoli mediterrània, juliol-setembre 2000.
- TRULLÉN, Joan (2001): "La metròpoli de Barcelona cap a l'economia del coneixement: diagnosi econòmica i territorial de Barcelona 2001". Indicadors econòmics i territorials de Barcelona: Municipis, Regió Metropolitana i Província. Mimeo.
- TRULLÉN, Joan i Josep LLADÓS (2000): "Polinuclear Metropolis and Competitiveness: Changes in Industrial Location and International Trade in Metropolitan Barcelona" presentat a 40th Congress European Regional Science Association, Barcelona.

ALTRES PUBLICACIONS DEL **BBVA**

Interessats dirigir-se a:

Servicios Generales Difusión BBVA
Gran Vía, 1 - planta 2
48001 Bilbao
Tlfn: 34-94-4876845
Fax: 34-94-4876417

Internet:
<http://www.bbva.es>

Aquest document ha estat preparat pel Servicio de Estudios de Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, S.A. (BBVA) pel seu propi compte i es subministra únicament amb una finalitat informativa. Les opinions, estimacions, prediccions i recomanacions que s'expressen en aquest document es refereixen a la data que apareix com a "data de tancament", i per tant, poden variar com a conseqüència de la fluctuació dels mercats. Les opinions, estimacions, prediccions i recomanacions contingudes en aquest document es basen en informació obtinguda de fonts considerades fiables, però BBVA no ofereix cap garantia, expressa o implícita, respecte a la seva exactitud, integritat o correcció. El present document no constitueix una oferta ni una invitació per la subscripció o compra de valors.